

ΑΤΕΙ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ - ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΡΑΝΑΣΙΟΣ

Α.Μ. 2595

ΕΠΟΠΤΗΣ: ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΠΛΑΔΑΣ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2014

Πίνακας περιεχομένων

Πρόλογος	1
Κεφάλαιο 1. Αγροτουρισμός και Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη	5
1.1 Εισαγωγή.....	5
1.2 Η έννοια του Αγροτουρισμού.....	8
1.3 Ιδιαιτερότητες του Αγροτουρισμού στις Αγροτικές Μεσογειακές Ζώνες.....	9
1.4 Μορφές του Αγροτουρισμού.....	12
1.5 Το προφίλ του Αγροτουρίστα.....	15
1.6 Χωρικές και αναπτυξιακές διαστάσεις του Αγροτουρισμού στην Ελλάδα.....	18
Κεφάλαιο 2. Αγροτουρισμός – Τοπικοποίηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση	20
2.1 Εισαγωγή.....	20
2.2 Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης.....	22
2.3 Η έννοια της τοπικοποίησης και ο ρόλος του ανθρώπινου παράγοντα.....	25
2.4 Ο αγροτουρισμός ως παράγοντας κοινωνικής ανάπτυξης μειονεκτικών περιοχών.....	29
2.5 Τοπικός Λαϊκός Πολιτισμός.....	32
2.6 Η εφαρμογή του αγροτουριστικού μοντέλου τοπικής ανάπτυξης με τη συνδρομή της τοπικής αυτοδιοίκησης.....	34
Κεφάλαιο 3. Αγροτουριστική Πολιτική – Σχέδια – Δράσεις και Χρηματοδότηση	39
3.1 Αγροτουριστική πολιτική, Ευρωπαϊκή Ένωση και Τοπική Ανάπτυξη.....	39
3.2 Τεχνικές οργάνωσης και λειτουργίας ενός ολοκληρωμένου αγροτουριστικού προγράμματος.....	42
3.3 Φορείς υλοποίησης αγροτουριστικού προγράμματος.....	45
3.4 Προγράμματα χρηματοδότησης αγροτουριστικού προγράμματος.....	48
Κεφάλαιο 4. Εφαρμογή του μοντέλου Αγροτουριστικής Ανάπτυξης στο Ν. Ιωαννίνων	53
4.1 Αξιολόγηση των υφιστάμενων τουριστικών πόρων.....	53
4.2 Αξιολόγηση της υφιστάμενης τουριστικής προσφοράς και της σύνθεσης του τουριστικού προϊόντος του Ν. Ιωαννίνων.....	54
4.3 Εκτίμηση της ικανότητας του Νομού ως προς τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.....	55
4.4 Η ανάλυση των ευρύτερων περιπτώσεων του τουρισμού στην οικονομία, την τοπική κοινωνία, τον πολιτισμό και το φυσικό περιβάλλον της περιφέρειας.....	56
4.5 Ανάλυση των πλεονεκτημάτων και των αδυναμιών της σημερινής τουριστικής ανάπτυξης.....	58
4.6 Εξέταση των απειλών και εντοπισμός των προβληματικών ζωνών και τομέων.....	59
4.7 Διερεύνηση της δυνητικής ζήτησης, τόσο στις ξένες αγορές, όσο και στο εσωτερικό.....	60
Κεφάλαιο 5. Προτάσεις για τη Στρατηγική Τουριστικής Ανάπτυξης	61
5.1 Καθορισμός στρατηγικής για την προώθηση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης του Ν. Ιωαννίνων.....	61
5.2 Πρόταση για τους άξονες και τις μορφές κινητοποίησης των φορέων του ιδιωτικού τομέα και των αναγκαίων κοινών δράσεων των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων.....	62
5.3 Στρατηγική Μάρκτινγκ και Επικοινωνιακή Στρατηγική.....	63
5.4 Εργαλεία – Μέσα Τουριστικής Προβολής του Ν. Ιωαννίνων.....	64
5.5 Επιλογή και ανάλυση μέσων τουριστικής προβολής του Ν. Ιωαννίνων.....	65
5.6 Φορείς που θα συμβάλλουν στην υλοποίηση των προτάσεων.....	66
5.7 Βασικές προϋποθέσεις επιτυχίας.....	67
Συμπεράσματα	69
Βιβλιογραφία	71

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες επιχειρήθηκε με τρόπο επίμονο και συστηματικό, με τη συνέργεια και συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και εκτελεστικούς βραχίονες τις Περιφέρειες και την Αυτοδιοίκηση, να αναπτυχθούν προγράμματα και δράσεις για την στήριξη της οικονομικής και κοινωνικής ζωής της υπαίθρου. Έγιναν προσπάθειες για την στήριξη της γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής και των τουριστικών δραστηριοτήτων, δημιουργήθηκαν τοπικές υποδομές και γενικότερα επιδιώχθηκε να διατηρηθεί η ζωή στον αγροτικό χώρο. Όμως, όπως γίνεται φανερό από τις νέες συνθήκες που επικρατούν στην ευρωπαϊκή οικονομία, απαιτείται πλέον μία νέα στρατηγική και οπτική που θα βλέπει την ύπαιθρο σαν μια από τις μεγάλες αναπτυξιακές δεξαμενές της χώρας, ικανή όχι μόνο να εξασφαλίσει αυτοδύναμα την αξιοπρεπή της επιβίωση αλλά και να συμβάλει αποφασιστικά στη συνολική οικονομική κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη. Η ύπαιθρος οφείλει και μπορεί να αποδειχθεί ανταγωνιστική μέσα στις νέες διεθνείς συνθήκες, όχι προσπαθώντας να προσομοιωθεί με τα αστικά κέντρα, αλλά αξιοποιώντας το δικό της πλούτο, τους πόρους και τις ιδιαιτερότητές της και αναπτύσσοντας την δική της δυναμική.

Άλλωστε βρισκόμαστε μπροστά σε ριζικά νέα δεδομένα. Η παγκοσμιοποίηση των αγορών, η απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου, η Νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική και η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης οδηγούν σε σημαντικές αναθεωρήσεις των πολιτικών προστασίας και ενίσχυσης και μάλιστα με συγκεκριμένες προθεσμίες. Θα πρέπει συνεπώς να απελευθερωθούν και να αναδειχθούν εσωτερικές αξίες, πόροι και δυναμικές για μια αυτοδύναμη και βιώσιμη αναπτυξιακή διαδικασία.

Αυτή η αναπτυξιακή φιλοσοφία οφείλει να διαπερνά όχι μόνο την αγροτική αλλά και την τουριστική μας πολιτική έτσι που να προωθεί την υλοποίηση μιας ολοκληρωμένης και πολυτομεακής στρατηγικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη της ελληνικής υπαίθρου με όρους προστασίας του περιβάλλοντος και διάσωσης και διαφύλαξης της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Μία από τις αιχμές αυτής της ολοκληρωμένης και πολυτομεακής στρατηγικής είναι ο τουρισμός της υπαίθρου και οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού που μπορούν να αποτελέσουν όχι μόνο μια αξιόλογη συμπληρωματική πηγή εισοδήματος για τον αγροτικό κυρίως πληθυσμό, αλλά και ένα σημαντικό μηχανισμό μιας νέας ισορροπίας και δυναμικής σχέσης αστικών κέντρων, ακτών και παραλιών και ενδοχώρας. Μιας δυναμικής σχέσης που επιτρέπει την επέκταση της οικονομικής και κοινωνικής τουριστικής δραστηριότητας στον χώρο και στον χρόνο. Σαν εναλλακτικές μορφές τουρισμού αναφέρονται συνήθως αυτές που αξιοποιούν σαν πόλους τουριστικής έλξης εγγενή φυσικά, γεωμορφολογικά, κοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά ενός προορισμού με ανάγκες ήπιων περιβαντολλογικά συνήθως παρεμβάσεων.

Η Ελλάδα μια χώρα με, πέρα από τις εκτεταμένες ακτές της, εντυπωσιακούς ορεινούς όγκους, πλήθος μικρών νησιών, εθνικούς δρυμούς, διεθνώς αναγνωρισμένους υδροβιότοπους απίστευτη ποικιλότητα σπάνιας χλωρίδας και πανίδας, θαλάσσια πάρκα, ποτάμια, λίμνες, με εντυπωσιακό πολιτισμικό απόθεμα ηθών και εθίμων, παράδοσης και παραδοσιακών επαγγελμάτων και τεχνών, πλούσιες και πολυπληθείς ιαματικές πηγές, εντυπωσιακά μοναστήρια, απίστευτο διατροφικό πλούτο και ποικιλία, παραγωγή αναντικατάστατων αγροτικών ποιοτικών προϊόντων και απaráμιλλη κουλτούρα φιλοξενίας στους πληθυσμούς της υπαίθρου, διαθέτει τελικά αστείρευτους και περιζήτητους τουριστικούς πόρους και δυναμική για να αναπτύξει αυτό που ονομάζουμε εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

Μορφές τουρισμού όπως ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός, ο προσκυνηματικός τουρισμός, ο ορειβατικός τουρισμός, ο τουρισμός περιπέτειας και τέλος ο πολιτισμικός τουρισμός, συνθέτουν την αυθεντικότητα της αξέχαστης εμπειρίας προς την οποία πλέον στρέφεται ο σύγχρονος άνθρωπος και οι σημερινές τουριστικές αγορές.

Εάν αυτές συνδυαστούν με τον ιαματικό τουρισμό και τον χειμερινό και χιονοδρομικό τουρισμό, τότε οι διάφορες εναλλακτικές μορφές τουρισμού ανά περιοχή συνθέτουν ένα πολυσύνθετο μείγμα τουριστικού προϊόντος εξαιρετικής ποιότητας και ανταγωνιστικότητας.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Οι παραπάνω μορφές τουρισμού σε διάφορους συνδυασμούς για κάθε περιοχή και σπάνια μεμονωμένα, δημιουργούν αυτό που ονομάζουμε Τουρισμό της Υπαίθρου και της ενδοχώρας που μπορεί να λειτουργήσει είτε σαν αυτοτελές πακέτο εναλλακτικής διαμονής-διατροφής-περιήγησης και απασχόλησης με σοβαρότερη προστιθέμενη αξία για την ύπαιθρο, είτε σαν κρίσιμο συμπληρωματικό στοιχείο διαφοροποίησης και εμπλουτισμού του βασικού τουριστικού μας προϊόντος και των κύριων τουριστικών μας προορισμών ή ως συνδυασμός αυτών.

Η λειτουργία της σύνθεσης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού ως αυτοτελούς τουριστικού πακέτου όπου φυσικά έχουμε και την μέγιστη συμβολή στην αυτοδύναμη και βιώσιμη ανασυγκρότηση της υπαίθρου απαραίτητη είναι η ανάπτυξη κατάλληλα προσαρμοσμένων αρχιτεκτονικά, αισθητικά και περιβαντολογικά καταλλυμάτων που χωρίς να υστερούν σε ευκολίες και υπηρεσίες θα πρέπει να προσιδιάζουν προς την εναλλακτική μορφή τουρισμού που καλούνται να υπηρετήσουν.

Έτσι οι αγροικίες, τα δασικά χωριά, τα ορειβατικά καταφύγια, οι παραδοσιακοί οικισμοί, τα μοναστηριακά καταλύματα και άλλα, είναι κάποιες μορφές και ύφος διαμονής που όταν συνδυασθούν με την ποιοτική τοπική διατροφή και συνταγές, συντίθενται η αυθεντική εναλλακτική φιλοξενία που ολοκληρώνει την μοναδικότητα της εμπειρίας του εναλλακτικού τουριστικού προορισμού.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί στο παραπάνω μείγμα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού κάθε περιοχής -προορισμού ο βασικός κορμός του είναι ο αγροτουρισμός έτσι όπως διαμορφώθηκε από την ελληνική πραγματικότητα και πρακτική που καθορίζει και το πρότυπο του ελληνικού πλέον τουρισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Αγροτουρισμός και Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη

1.1 Εισαγωγή

Ο **αγροτουρισμός** και γενικότερα η κάθε μορφής εναλλακτικός τουρισμός στην ύπαιθρο όπως και η **αειφόρος** ανάπτυξη είναι έννοιες που συζητήθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν ευρύτατα τα τελευταία χρόνια, γιατί προσπαθούν να δώσουν νέες προσεγγίσεις στο ζήτημα της **τοπικής** ή **εκ των κάτω** ανάπτυξης.

Οι διάφορες μορφές εναλλακτικού τουρισμού στην ύπαιθρο, μεταξύ των οποίων ο αγροτουρισμός, προέκυψαν από μια διπλή αναγκαιότητα . Η πρώτη αφορά στην ανάγκη των κατοίκων των αστικών κέντρων να επανασυνδεθούν με τη φύση και τον αγροτικό πολιτισμό γενικότερα . Η δεύτερη αφορά στους αγρότες, οι οποίοι αναζητούν συμπληρωματικά προς το γεωργικό εισιδήματα, δεδομένης της κρίσης και της αβεβαιότητας στο γεωργικό τομέα .Με οποιαδήποτε μορφή και αν εμφανίζεται πρόκειται για τουρισμό **ενός τόπου** με την έννοια ότι αναδεικνύει τα τοπικά στοιχεία, ενώ η πρωτοβουλία και η διαχείρισή του ανήκει στις τοπικές κοινότητες.

Ο αγροτουρισμός, ειδικότερα, έχει την ιδιομορφία να διασυνδέει άμεσα και ενεργά την τουριστική δραστηριότητα με τη γεωργική εκμετάλλευση, τα προϊόντα της και την αγροτική κληρονομιά γενικότερα. Κατ' αυτή την έννοια θεωρείται ως μια από τις κατεξοχήν δραστηριότητες που προωθεί την αγροτική ανάπτυξη και είναι συμβατή με την έννοια της **αειφορίας**.

Και αυτό, γιατί συμβάλλει στην οικονομική ενεργοποίηση των αγροτικών ζωνών χωρίς να ανταγωνίζεται τους φυσικούς ή τους ανθρώπινους πόρους . Είναι δηλαδή, συμβατός με τις περιβαλλοντικές, κοινωνικές και κοινοτικές αξίες επιτρέποντας τόσο στους αγρότες όσο και στους τουρίστες να απολαύσουν τις θετικές αλληλεπιδράσεις και τις κοινές εμπειρίες τους .

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Αντικειμενικός και μακροχρόνιος στόχος του αγροτουρισμού, έτσι όπως καταγράφεται στην πολιτική της Ε.Ε., είναι να συμβάλλει στην αντιστροφή του κλίματος εγκατάλειψης που υπάρχει στην ύπαιθρο, εξαιτίας κυρίως της συρρίκνωσης της γεωργίας, και στη συνέχεια, στη δημιουργία ευνοϊκότερων συνθηκών για την ανάπτυξη νέων οικονομικών δραστηριοτήτων.

Μέσα από την κινητοποίηση των τοπικών πόρων (ανθρώπινων, φυσικών, χρηματικών) επιχειρείται να τεθεί σε λειτουργία ένας μηχανισμός ενδογενούς ανάπτυξης μέσα από ένα συνολικό σχέδιο .

Σε αυτό το σημείο τίθεται το ερώτημα πώς ο αγροτουρισμός εντάσσεται στην προοπτική της αγροτικής – αιφόρου ανάπτυξης ενισχύοντας στην πραγματικότητα τις τοπικές δυναμικές. Στις αγροτικές περιοχές το "τοπικό" είναι ένας χώρος οικειότητας, επικοινωνίας και εργασίας. Ένας χώρος με ζωή, παράδοση, ιστορία και ταυτότητα .Περιβάλλει ευάριθμα άτυπα δίκτυα και ανομοιότητες που προσπαθούν να βρουν το δρόμο τους για να αρθρωθούν έτσι, ώστε να γεννήσουν την ανάπτυξη. Από την άλλη, η εφαρμογή αγροτουριστικών προγραμμάτων "εκ των άνω" κάνει εμφανή την ανάγκη για συμμετοχικές διαδικασίες σε επίπεδο σχεδιασμού και παρέμβασης, ενώ προϋποθέτει το "άκουσμα" του τοπικού πληθυσμού.

Επίσης πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι ο αγροτουρισμός, ακόμα και με μια κατεύθυνση αιφόρου χρήσης των φυσικών πόρων, δε φαίνεται ικανός να συντηρήσει μακροπρόθεσμα το κοινωνικο-πολιτιστικό σύστημα. Η προσπάθεια πρέπει να έχει ως κατεύθυνση τη συνεύρεση των τοπικών αρχών / φορέων / οργανισμών (συμπεριλαμβανόμενων των τουριστικών πρακτορείων και των ξενοδόχων) για να συζητήσουν τις προοπτικές του τουρισμού με απώτερο σκοπό τόσο τις ποσοτικές (υποδομές, φέρουσα ικανότητα κλπ.), όσο και τις ποιοτικές συνιστώσες (ποιότητα υπηρεσιών, αξιοποίηση τοπικών προϊόντων, σήμα ποιότητας, ανάπτυξη διαφοροποιημένων τουριστικών προϊόντων πέραν της φιλοξενίας και εστίασης κλπ.) του ζητήματος.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι οι αγροτικές περιοχές διαφέρουν σημαντικά ως προς την οικονομική δομή και δραστηριότητα, την περιφερικότητα του κάθε τόπου, τους φυσικούς και ανθρώπινους πόρους, τις δημογραφικές και κοινωνικές συνθήκες. Η συμφιλίωση της αγροτικής ανάπτυξης με τις ανάγκες και ικανότητες των γεωργών, η τεράστια ποικιλία συνθηκών -με όρους οικολογίας, πληθυσμιακών πιέσεων, οικονομικών σχέσεων και κοινωνικής οργάνωσης – πρέπει να ληφθεί υπόψη. Μια τέτοια προσέγγιση συνεπάγεται ότι οι πολιτικές πρέπει να είναι εξειδικευμένες και οι μηχανισμοί παρέμβασης ευέλικτοι. Επιπλέον, στη διαδικασία καθορισμού και εφαρμογής της ανάπτυξης είναι πολύ πιθανή η δημιουργία συγκρουσιακών καταστάσεων μεταξύ οργανισμών και διαφόρων φορέων, τόσο λόγω της λειτουργικής τους αλληλεξάρτησης όσο και λόγω της σπανιότητας των πόρων.

1.2 Η Έννοια του Αγροτουρισμού

Έχοντας προσδιορίσει τώρα, έστω και συνοπτικά, τη σχέση που συνδέει **αγροτουρισμό-αειφορία-τοπική ανάπτυξη**, είναι η κατάλληλη στιγμή να αναλύσουμε τις ιδιότητες αλλά και τις ιδιαιτερότητες του καθένα από τους τρεις αυτούς παράγοντες χωριστά.

Ο **Αγροτουρισμός**, ειδικότερα, έχει την ιδιομορφία να διασυνδέει άμεσα και ενεργά την τουριστική δραστηριότητα με την γεωργική εκμετάλλευση, τα προϊόντα της και την αγροτική κληρονομιά γενικότερα. Αποτελεί φιλοσοφία, τρόπο έκφρασης μιας συγκεκριμένης κοινωνικής αντίληψης, κομμάτι ιδεολογίας που αναζητά και δένει μεταξύ τους τάσεις της μορφής "επιστροφή στη φύση, φυγή από το αστικό περιβάλλον" με το σεβασμό στην αρχιτεκτονική παράδοση, το φυσικό και κοινωνικό περίγυρο. Επίσης συντελεί στην αναβίωση πολιτιστικών εθίμων που σβήνουν κάτω από την εξελικτική διαδικασία καθώς και στην αναβίωση και ενίσχυση της παραδοσιακής τέχνης των κατοίκων του συγκεκριμένου χώρου. Εξίσου σημαντικό να αναφερθεί είναι το γεγονός ότι ο **αγροτουρισμός** θεωρείται ισχυρό μέσο πολιτικής ανάπτυξης που στοχεύει στην ενεργοποίηση του ενδογενούς δυναμικού της περιοχής, της συγκράτησης του τοπικού πληθυσμού στις εστίες του, την ενίσχυση της τοπικής αγοράς και την οργανική διασύνδεση τοπικής παραγωγής – κατανάλωσης καθώς και τη δίκαιη μεταφορά πόρων από αστικούς χώρους σε αγροτικούς. Τέλος, θα λέγαμε ότι δίνει έμφαση στη μικρή μονάδα οικογενειακής είτε συνεταιριστικής μορφής και έχει σαν σκοπό της την ανάπτυξη της προσωπικής, ανθρώπινης και ζεστής σχέσης ανάμεσα στον επισκέπτη και την αγροτική οικογένεια.

Με βάση λοιπόν τα όσα ειπώθηκαν παραπάνω ο αγροτουρισμός μπορεί να οριστεί ως εξής: "Αγροτουρισμός είναι εκείνη η τουριστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε χώρο μη αστικό, από τους απασχολούμενους κυρίως στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα της παραγωγής και ειδικότερα σε οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής μικρές τουριστικές μονάδες παροχής αγαθών και υπηρεσιών. Ακόμα, ο αγροτουρισμός στηρίζεται στην αξιοποίηση των φυσικών, πολιτιστικών και ανθρώπινων τοπικών πόρων, ικανοποιεί εξειδικευμένες προσωπικές ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου και αποβλέπει στη συγκράτηση ή και επιστροφή του τοπικού πληθυσμού, στην ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος και της τοπικής οικονομίας και στην άνοδο του βιοτικού και πολιτιστικού του επιπέδου.

1.3 Ιδιαιτερότητες του Αγροτουρισμού στις αγροτικές μεσογειακές ζώνες

Ο τουρισμός θεωρείται σχεδόν εκ προοιμίου ως " μια φυσική οδός" προς την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών της Ευρώπης, ιδίως των περισσότερο μειονεκτικών. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία και στο πνεύμα της διαφοροποίησης των παραγωγικών δραστηριοτήτων, ο αγροτουρισμός ανταποκρίνεται στην οικονομική λογική ανάπτυξης μικρών επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών αναψυχής στον αγροτικό χώρο, που όμως έρχεται σχεδόν σε ρήξη με την κυρίαρχη γεωργική επαγγελματική ταυτότητα των αγροτών.

Κατ' αυτήν την έννοια ο αγροτουρισμός ως επαγγελματικός κλάδος παροχής υπηρεσιών, και μάλιστα εξειδικευμένων, συναντά δυσκολίες στην εφαρμογή του. Καταρχήν, είναι δύσκολο για τους γεωργούς να αναπτύξουν δραστηριότητες σε τομείς που δεν διαθέτουν παραδοσιακά την απαραίτητη εμπειρία και να γίνουν διαχειριστές μιας μικρής πολυδραστήριας και καινοτόμου γι' αυτούς επιχείρησης. Αυτό θα σήμαινε για τους αρχηγούς των γεωργικών εκμεταλλεύσεων μια ριζική κοινωνικο-επαγγελματική μεταστροφή περνώντας από τον χειρισμό τεχνικών μεθόδων γεωργικής παραγωγής σ' ένα επάγγελμα που απαιτεί κοινωνικό άνοιγμα και κατάλληλες υποδομές που θα ανταποκρίνονται στην αγροτουριστική ζήτηση. Οι γεωργοί και οι άλλοι εμπλεκόμενοι αγροτικοί φορείς έχουν ανάγκη από χρόνο για να αποδεχθούν, καταρτισθούν και τελικά υιοθετήσουν τις τεχνικές και οργανωτικές καινοτομίες που προϋποθέτει η υλοποίηση των αγροτουριστικών προγραμμάτων .

Αυτή η επαγγελματική "υπέρβαση" και η ικανότητα τεχνικής και κοινωνικής προσαρμογής είναι βέβαια πολύ περισσότερο δύσκολες στις απομονωμένες ορεινές και μειονεκτικές αγροτικές ζώνες, που αποτελούν και τις περιοχές-στόχους σε προτεραιότητα ανάπτυξης .

Πέρα όμως από αυτή τη γενική παρατήρηση, που αγγίζει το σύνολο των αγροτικών ζωνών, οι ιδιαιτερότητες του μεσογειακού κόσμου αναφορικά με τις αγροτικές δομές και την κοινωνικο-οικονομική εξέλιξη των αγροτικών περιοχών μπορούν να ερμηνεύσουν τις δυνατότητες και τους περιορισμούς της αγροτουριστικής ανάπτυξης στη Νότια Ευρώπη απέναντι στο κατεστημένο πρότυπο και τις εμπειρίες της ΒΔ Ευρώπης .

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Στο επίπεδο των αγροτικών δομών, στη Μεσόγειο δεν συναντάμε το πρότυπο της "απομονωμένης φάρμας " που ενσωματώνει το χώρο εργασίας (γεωργική γη, σταβλικές και άλλες εγκαταστάσεις) μαζί με το χώρο κατοικίας της αγροτικής οικογένειας, όπως αυτό συμβαίνει συνήθως στον ευρωπαϊκό Βορρά.

Στη μεσογειακή ύπαιθρο χώρα, η αγροτική κατοικία συγκεντρώνεται στον οικισμό της κοινότητας (πυρηνικό χωριό), ενώ η γεωργική εκμετάλλευση ως μονάδα παραγωγής είναι ανεξάρτητη από το χώρο κατοικίας του αρχηγού και βρίσκεται μακριά από το οικιστικό κέντρο. Έτσι η άμεση διασύνδεση της διαμονής των τουριστών στην ύπαιθρο με τις γεωργικές δραστηριότητες της οικογένειας υποδοχής δεν είναι ευδιάκριτη, όπως και η ενσωμάτωση του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος στην αγροτική ζωή. Φαίνεται λοιπόν δύσκολο να μπορούν να ολοκληρωθούν οι δύο αυτές διαφορετικές δραστηριότητες της εκμετάλλευσης -η παραγωγική και η παροχή τουριστικών υπηρεσιών- σ' ένα δυναμικό αγροτουριστικό προϊόν που θα ενσωματώνει την "εικόνα του τόπου".

Στο κοινωνικό και δημογραφικό επίπεδο, οι αγροτικές μεσογειακές ζώνες, ιδιαίτερα οι ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, χαρακτηρίζονται από τη δημογραφική συρρίκνωση και τη γήρανση του αγροτικού πληθυσμού. Το γεγονός αυτό ερμηνεύει εν μέρει την απουσία καινοτόμων πρωτοβουλιών ή τη σχετική επιφύλαξη των αγροτών απέναντι σε νέες μορφές οικονομικών δραστηριοτήτων, όπως ο αγροτουρισμός. Ερμηνεύει, επίσης, τη δυσκολία των αγροτών να διευρύνουν την επαγγελματική τους - γεωργική - ταυτότητα προς την παροχή υπηρεσιών σε μια εξειδικευμένη πελατεία.

Σε τεχνικο-οικονομικό επίπεδο, οι αγροτικές ζώνες των χωρών της μεσογειακής Ευρώπης υποφέρουν από την ανεπάρκεια συλλογικών υποδομών και δικτύων υπηρεσιών που θα στήριζαν και ενθάρρυναν τις τοπικές αναπτυξιακές δράσεις, όπως ο αγροτουρισμός.

Από την άλλη, στην κλίμακα της οικογενειακής μονάδας, οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις στις μειονεκτικές ζώνες δεν είναι σε θέση να επενδύσουν σε τουριστικές υποδομές και εξοπλισμό (επισκευές παραδοσιακών κτιρίων, κατασκευή νέων, οικιακός εξοπλισμός, χωρικές διευθετήσεις της γεωργικής γης κλπ.) χωρίς την ουσιαστική τεχνικο-οικονομική βοήθεια από την πλευρά των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων που εμπλέκονται.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Επιπλέον, στις μεσογειακές χώρες, όπου το θεσμικό και οργανωτικό πλαίσιο στήριξης των αγροτικών εκμεταλλεύσεων είναι κατά κανόνα ανεπαρκές, οι αγρότες βρίσκονται αδύναμοι να εκσυγχρονίσουν/διαφοροποιήσουν τις δραστηριότητές τους εξαιτίας της στενότητας δικτύων πληροφόρησης και διάχυσης της τεχνικής τεχνογνωσίας σε τοπική – περιφερειακή και εθνική κλίμακα.

Από την πλευρά της ζήτησης αγροτουριστικών υπηρεσιών, παρατηρείται μια σχετικά χαμηλή ζήτηση στις μεσογειακές ζώνες και ιδιαίτερα για μορφές αγροτικού τουρισμού στις αποτραβηγμένες ενδοχώρες των αγροτικών περιφερειών.

Καταρχήν θα πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι η σχετικά πρόσφατη αγροτική έξοδος στη Μεσόγειο και την Ελλάδα (σε σχέση με την Β.Δ. Ευρώπη που χρονολογείται από τον προηγούμενο αιώνα) και η διατήρηση των σχέσεων των κατοίκων των πόλεων με τους τόπους καταγωγής τους, τους κάνει να επιστρέφουν τακτικά στα χωριά τους σε περιόδους διακοπών, χωρίς ουσιαστικά να έχουν χάσει την επαφή τους με τον αγροτικό κόσμο . Η κοινωνική συνοχή μέσω των συγγενικών και φιλικών σχέσεων διατηρείται ακόμα σε σημαντικό βαθμό, κατά τρόπο ώστε οι αστοί των μεγαλουπόλεων να μην νιώθουν ακόμα πιεστική την ανάγκη να αναζητήσουν τις ρίζες τους ή την αυθεντικότητα του αγροτικού κόσμου, συχνά ωραιοποιημένη, μέσω του αγροτουρισμού.

Δεύτερον, στις μεσογειακές χώρες, η για χρόνια κυρίαρχη τάση για θερινό παραθαλάσσιο τουρισμό -τροφοδοτούμενη από τους διεθνείς τουριστικούς πράκτορες- πόλωσε το ενδιαφέρον των τουριστών τόσο των κατοίκων των μεσογειακών χωρών όσο και των αλλοδαπών προς τις παράκτιες περιοχές σε σχέση με τις εσωτερικές αγροτικές ζώνες.

1.4 Μορφές του Αγροτουρισμού

Τώρα που τα σημάδια κορεσμού του κλασικού μοντέλου τουρισμού έχουν αρχίσει να γίνονται εμφανή και τα οφέλη άρχισαν να υποχωρούν ως προς τα προβλήματα, είναι φανερό πως πρέπει να αναζητήσουμε νέες διεξόδους και μοντέλα τουριστικής αναπτύξεως. Σήμερα αρχίζει να γίνεται συνείδηση ότι η ανάπτυξη των ήπιων μορφών τουρισμού και ιδιαίτερα ο αγροτουρισμός, που χαρακτηρίζεται από τα στοιχεία του σεβασμού στον άνθρωπο και στο περιβάλλον, είναι η πλέον κατάλληλη μορφή τουρισμού που συμβάλλει στην καλύτερη γνωριμία και επικοινωνία των κατοίκων της Ευρώπης στην διαπαιδαγώγηση των πολιτών ως προς την ανεκτικότητα της όποιας διαφοράς τους και την προστασία των φυσικών πόρων της ηπείρου.

Αρχικά, τα είδη τουρισμού που χαρακτηρίζονται φιλικά ως τον άνθρωπο και το περιβάλλον, διαφοροποιούνται στις διάφορες χώρες της Ευρώπης ως εξής:

α) **ο τουρισμός του αγροτικού χώρου (rural tourism)** περιλαμβάνει όλες τις μορφές του τουρισμού που κυριαρχούν στον αγροτικό χώρο, παλιότερες και σύγχρονες, "μαζικές" και "ήπιες",

β) **ο τουρισμός του αγροκτήματος (farm tourism)**, που είναι ήπια μορφή τουρισμού, περιλαμβάνει όλες τις μορφές τουρισμού που σχετίζονται άμεσα με την αγροτική εκμετάλλευση,

γ) **ο αγροτουρισμός (agrotourism)**, που είναι επίσης ήπια μορφή τουρισμού, περιλαμβάνει τις μορφές εκείνες του τουρισμού που σχετίζονται άμεσα με το αγροτικό περιβάλλον.

Πιο συγκεκριμένα, ο αγροτουρισμός, κατά τα τελευταία είκοσι χρόνια, αναπτύσσεται σε διαφορετικούς τύπους και με διαφορετικούς ρυθμούς σε ολόκληρη την Ευρώπη. Οι μορφές εφαρμογής του εξαρτώνται από το μέγεθος της αγροτικής εκμετάλλευσης, από τις ομάδες των τουριστών στους οποίους απευθύνεται το αγροτουριστικό προϊόν και από την προσφορά εξειδικευμένων υπηρεσιών.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Στην Ευρώπη έχουν επικρατήσει δύο βασικοί τύποι του αγροτουρισμού:

- ^ **οι διακοπές στην αγροτική εκμετάλλευση (farm house holidays)** και
- ^ **η διανυκτέρευση με πρωινό (bed and breakfast)**

Ο **πρώτος τύπος** περιλαμβάνει τη φιλοξενία των τουριστών στις αγροτικές εκμεταλλεύσεις, στις οποίες οι φιλοξενούμενοι συμμετέχουν στη ζωή των αγροτών και μερικές φορές και στις αγροτικές δραστηριότητες.

Ο **δεύτερος τύπος** περιλαμβάνει τη δημιουργία αγροτουριστικών καταλυμάτων σε μη αστικές περιοχές και στα οποία καταλύματα προσφέρεται μόνο διανυκτέρευση με πρωινό. Τα αγροτουριστικά αυτά καταλύματα ανήκουν σε αγρότες και το πρωινό συνήθως αποτελείται από προϊόντα της τοπικής παραγωγής.

Οι διακοπές στην αγροτική εκμετάλλευση (πρώτος τύπος) έχουν κυρίως αναπτυχθεί σε χώρες στις οποίες το αγρόκτημα είναι συνδεδεμένο με τη μεγάλη αγροτική παραγωγή . Τέτοιες χώρες είναι η Αυστρία και η Γερμανία.

Η διανυκτέρευση με πρωινό (δεύτερος τύπος) έχει κυρίως αναπτυχθεί σε χώρες όπως είναι το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιταλία, η Ιρλανδία, η Γαλλία και η Ελλάδα, στις οποίες οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις είναι σχετικά μικρότερες.

Στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, στις οποίες υπάρχει αγροτουριστική προσφορά, ο αγροτουρισμός φαντάζει ακόμα σήμερα ως μία νέα μορφή τουρισμού και το επίπεδο αγροτουριστικής ανάπτυξης είναι ακόμα σχετικά χαμηλό. Γι' αυτό θα πρέπει να τονιστεί ότι είναι ακόμα και σήμερα λίγες οι ευρωπαϊκές χώρες, στις οποίες επικρατεί πλέον αγροτουριστική προσφορά υψηλού επιπέδου. Στις χώρες αυτές, όπως είναι η Αυστρία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιρλανδία, η Γαλλία, η Ελβετία και η Δανία, ο αγροτουρισμός σε ορισμένες περιοχές τους έχει γίνει πια παράδοση. Ωστόσο, η ανάπτυξη του αγροτουρισμού είναι διαφορετική σε κάθε χώρα, όπως με διαφορετική μορφή φαίνεται ότι εμφανίστηκε και αναπτύσσεται και στη χώρα μας.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Επειδή πολλοί μιλούν για διακοπές στην αγροτική εκμετάλλευση (απασχόληση και ψυχαγωγία στο αγρόκτημα), πρέπει να τονιστεί ότι ο ελληνικός αγροτικός τομέας θα μπορούσε δύσκολα να αφομοιώσει προγράμματα αγροτουριστικής ανάπτυξης που στοχεύουν στη μεγάλη αγροτική εκμετάλλευση. Η ίδια η δομή της ελληνικής αγροτικής υπαίθρου σχετίζεται με τις μικρές οικογενειακές μονάδες, στις οποίες η απασχόληση εξαντλείται μέσα στα όρια των μελών της αγροτικής οικογένειας.

Η εφαρμογή στην Ελλάδα ενός αγροτουριστικού προγράμματος με τη μορφή του πρώτου από τους δύο τύπους που προαναφέρθηκαν, φαίνεται ότι θα πρέπει εκ των πραγμάτων να αποκλειστεί και ότι ένα σύστημα φιλοξενίας των τουριστών σε αγροτουριστικά καταλύματα, χωρίς τη συμμετοχή του αγροκτήματος, προσεγγίζει περισσότερο προς την ελληνική πραγματικότητα.

Σε αυτό ακριβώς το σημείο είναι απαραίτητο να διευκρινιστεί ότι η Ελλάδα δεν θα σταματήσει να είμαι συνυφασμένη με τον μαζικό τουρισμό, αλλά όμως διαθέτει εξαιρετικούς και ποικίλους τουριστικούς πόρους που μπορούν να αξιοποιηθούν και να αναδείξουν ένα νέο εναλλακτικό πρόσωπο, ένα ήπιο τουριστικό μοντέλο, ένα ποιοτικό προϊόν προσανατολισμένο σε ένα εξίσου ποιοτικό τμήμα της αγοράς. Ο αγροτουρισμός δεν είναι απλώς μια μορφή τουρισμού, αλλά αποτελεί μία διαφορετική προσέγγιση στον τρόπο ζωής και μία νέα πραγματικότητα για την οικονομική, και όχι μόνο, ανάπτυξη της ελληνικής υπαίθρου.

1.5 Το Προφίλ του Αγροτουρίστα

Τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρώπη ο τουρισμός γνωρίζει τα τελευταία χρόνια σημαντικές εξελίξεις. Νέες τάσεις και νέα πρότυπα διακοπών εμφανίζονται, επειδή η τουριστική επιχείρηση έχει πλέον παύσει να αποτελείται αποκλειστικά από μία ξενοδοχειακή μονάδα . Σήμερα η τουριστική επιχείρηση προσφέρει μία ποικιλία υπηρεσιών, πέρα από το φαγητό και τον ύπνο που αποτελούσαν το παραδοσιακό τουριστικό προϊόν . Οι υπηρεσίες αυτές είναι η άθληση, η ψυχαγωγία, οι οργανωμένοι περίπατοι, οι παρατηρήσεις οικολογικού ενδιαφέροντος κλπ. Οι πιο πρόσφατες εξελίξεις αφορούν την προσφορά ολοκληρωμένων τουριστικών υπηρεσιών, δηλαδή μία προσφορά που περιλαμβάνει τα λεγόμενα σύγχρονα πακέτα του τουριστικού προϊόντος.

Το νέο αυτό πολυσύνθετο τουριστικό προϊόν περιλαμβάνει συχνά στοιχεία από διαφορετικές δραστηριότητες, όπως είναι ο συνεδριακός τουρισμός και οι θαλάσσιες δραστηριότητες ή ο οικολογικός τουρισμός και ο τουρισμός υγείας . Έτσι, μπορεί να πει κανείς ότι οι εξελίξεις μεταβάλλουν την έννοια του τουριστικού προϊόντος και επομένως μεταβάλλουν και την έννοια της τουριστικής μονάδας. Οι τρέχουσες εξελίξεις ξεπερνούν τη μεμονωμένη τουριστική μονάδα και φτάνουν μέχρι τη δημιουργία της λεγόμενης **τουριστικής περιοχής**, στα πλαίσια της οποίας παρέχονται ολοκληρωμένες αλλά και συμπληρωματικές τουριστικές δραστηριότητες . Σήμερα στις βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες της Ευρώπης, τόσο το τουριστικό προϊόν όσο και ο τουρίστας, διαφοροποιούνται όλο και περισσότερο και αλλάζουν μορφή . Όπως φάνηκε από τα προηγούμενα, για την ικανοποίηση των απαιτήσεων του σημερινού τουρίστα το τουριστικό προϊόν εμπλουτίζεται όλο και περισσότερο .

Εξάλλου, οι αναλύσεις στον τουριστικό χώρο της Ευρώπης δείχνουν την εμφάνιση ενός σύγχρονου τύπου τουρίστα ο οποίος παρουσιάζει τα παρακάτω κύρια χαρακτηριστικά:

- 1) Ο τουρίστας σήμερα -ιδιαίτερα ο νέος- αναζητά μάλλον την ψυχική και πνευματική ξεκούραση και λιγότερο το κοσμοπολίτικο περβάλλον. Συμπιεσμένος μέσα στην αστική του καθημερινότητα, αναζητά τη διαφυγή σ' ένα νέο τρόπο ζωής που δεν του φέρνει στο μυαλό παραστάσεις της καθημερινότητάς του.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Τάσεις της μορφής "επιστροφή στη φύση", "αναζήτηση της ρίζας" κλπ., που δύο δεκαετίες νωρίτερα είχαν στηρίξει το ξεκίνημα μιας περισσότερο αρμονικής σχέσης του ανθρώπου με το φυσικό του περίγυρο -κάτι που πολιτικά εξελίχθηκε σε "οικολογικό κίνημα" που εξέφρασε ανησυχίες μάλλον για την αλόγιστη καταστροφική κατάχρηση των φυσικών πόρων και του περιβάλλοντος και λιγότερο ένα νέο τρόπο διακοπών-διευρύνθηκαν και ογκώθηκαν σημαντικά στην περασμένη δεκαετία, δίνοντας μια νέα διάσταση στη θεώρηση του κόσμου, αλλά και τη θεώρηση της έννοιας της ανάπτυξης.

Κι αυτό, γιατί συνειδητοποιήθηκε από όλο και μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού η ανάγκη της προστασίας και ιδιαίτερα του σεβασμού στο χώρο που μας περιβάλλει, σε συνδυασμό με το θέμα της υγείας.

2) Ο σημερινός επισκέπτης ανεξάρτητα από ηλικία, με ελαφρή έμφαση στον νέο, όλο και περισσότερο σήμερα δείχνει την προτίμησή του σ' αυτό το είδος τουρισμού που είναι γνωστό με την ονομασία HOME HOSPITALITY (σπιτική φιλοξενία). Έχοντας πλέον τη δυνατότητα να διακρίνει ανάμεσα στη γνήσια φιλόξενη συμπεριφορά, κάτι που μπορεί να θεωρείται ως δεδομένο από τη νοικοκυρά στην περίπτωση της σπιτικής φιλοξενίας, και την επιτηδευμένη – προσποιητή φιλοξενία που στοχεύει στην καθαρή αποκόμιση οικονομικού οφέλους και τίποτα παραπάνω, σαφώς "κλίνει" υπέρ της πρώτης αυτής επιλογής, επιλογής που του διασφαλίζει όσο το δυνατόν ένα στενότερο κύκλο ατόμων με τα οποία θα πρέπει να συναλλαγεί . Συμπερασματικά λοιπόν, επιλέγει το κατάλυμα αντί του απρόσωπου μεγάλου ξενοδοχείου με το πολύ προσωπικό (καμαριέρες, ρεσεψιονίστ, ξεναγούς, γκρουμ κλπ.)

3) Ο τουρίστας σήμερα είναι ένα άτομο συμμετοχικό . Δεν είναι πλέον παθητικό αντικείμενο περιποιήσεων, αλλά ενεργό άτομο που θέλει να συμμετέχει στις δραστηριότητες της οικογένειας όπου φιλοξενείται, στις εργασίες της αγροτικής οικογένειας, που θέλει να κάνει περιπάτους, εξερευνήσεις, να συμμετέχει σε σπορ, να συμμετέχει σε τυχόν πολιτιστικές εκδηλώσεις του τόπου, να δίνει ενεργό παρόν στο χώρο που φιλοξενείται, να μαθαίνει, να αποκτά πρωτόγνωρες γι' αυτόν εμπειρίες

- 4) Ο σημερινός επισκέπτης διαθέτει μεγαλύτερη ροή πληροφόρησης σχετικά με συνθήκες-τιμές-προσφορές ανά τον κόσμο . Όντας καλύτερα ενημερωμένος, έχοντας να διαλέξει ανάμεσα σε πολλές εναλλακτικές λύσεις, αναπτύσσει έναν καλύτερο ορθολογισμό στις όποιες κρίσεις και αποφάσεις του . Αναμφίβολα, σκεπτόμενος σαν ένα άτομο οικονομικό, επιλέγει εκείνο το συνδυασμό που του δαισφαλίζει τη μέγιστη ατομική (και της οικογένειάς του) ικανοποίηση, με τη μικρότερη δυνατή θυσία, με το μικρότερο δυνατό οικονομικό κόστος. Με απλά λόγια επιδιώκει φτηνές αλλά ποιοτικές διακοπές.

Από τα σπουδαιότερα όμως χαρακτηριστικά που διακρίνουν τα άτομα που επιλέγουν τον αγροτουρισμό είναι το υψηλό οικονομικό αλλά και μορφωτικό τους επίπεδο . Τα άτομα αυτά θεωρούνται ότι έχουν αυξημένη οικολογική συνείδηση, πολυποίκιλα ενδιαφέροντα, διάθεση για μόρφωση και πολιτιστική προσέγγιση. Δεν παρασύρονται από τον μιμητισμό και τα πρότυπα της καταναλωτικής κοινωνίας, είναι εκλεπτυσμένοι και με υψηλές απαιτήσεις ως προς την ποιότητα και το επίπεδο των υπηρεσιών που τους παρέχονται . Σε όλο τον κόσμο ο αγροτουρίστας θεωρείται ποιοτικός, υψηλών προδιαγραφών και σημαντικής αγοραστικής δύναμης . Ξέρει ακριβώς τι ζητάει και δεν αρκείται σε καταστάσεις που δεν τον ικανοποιούν

Άρα, όλα δείχνουν ότι σήμερα η μεταστροφή της συμπεριφοράς του Ευρωπαίου τουρίστα είναι γεγονός. Οι παραπάνω σκέψεις καθορίζουν τα αίτια αυτής της μεταστροφής και επισημαίνουν τις διαφορές του σημερινού τουρίστα των αστικών περιοχών από εκείνον των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών.

1.6 Χωρικές και αναπτυξιακές διαστάσεις του αγροτουρισμού στην Ελλάδα

Οι τεχνικο-οικονομικές και οργανωτικές αδυναμίες που προαναφέρθηκαν και η παραδοσιακή προτίμηση της τουριστικής πελατείας υπέρ του παραθαλάσσιου τουρισμού ευνοούν τελικά την εγκατάσταση του αγροτουρισμού σε περιοχές που διαθέτουν τα σχετικά συγκριτικά πλεονεκτήματα και ο τουρισμός είναι ήδη αναπτυγμένος, όπως π.χ. σε παραλιακούς οικισμούς, νησιά ή ακόμα και σε βουνά με υποδομή χειμερινών σπορ (ορεινός τουρισμός) . Οι περιοχές αυτές (οι αντίστοιχες κοινότητες για την ακρίβεια) θεωρούνται κατά κανόνα αγροτικές και συχνά χαρακτηρίζονται ως μειονεκτικές στη βάση της δημογραφικής τους κατάστασης και των γεωργο-οικονομικών τους επιδόσεων, σύμφωνα με τα κριτήρια της ευρωπαϊκής νομοθεσίας . Μπορούν έτσι να επωφεληθούν των ειδικών χρηματοδοτήσεων για την ανάληψη δράσεων τοπικής ανάπτυξης, μεταξύ των οποίων και ο αγροτουρισμός.

Παράλληλα στις αναπτυγμένες τουριστικά περιοχές οι αγροτουριστικές μονάδες επωφελούνται από τις υπάρχουσες συλλογικές υποδομές και υπηρεσίες, τον τουριστικό εξοπλισμό και το υπάρχον τουριστικό ρεύμα, με άλλα λόγια από τις εξωτερικές οικονομίες που δημιουργήσε η προϋπάρχουσα τουριστική άνθηση.

Αυτή η άνιση χωρική κατανομή του αγροτουρισμού στη Μεσόγειο αντικατοπτρίζει τον αποπροσανατολισμό από τον αρχικό στόχο των τοπικών και περιφερειακών δράσεων για την κοινωνικο-οικονομική ανάκαμψη των παρηκμασμένων αγροτικών περιοχών. Ο στόχος αυτός είναι η διάχυτη ανάπτυξη στο σύνολο της εδαφικής τους επικράτειας με την ενεργοποίηση των τοπικών πόρων. Η συγκέντρωση των αγροτουριστικών μονάδων σε ζώνες που ήδη ευνοούνται από τα κλασικά τουριστικά πλεονεκτήματα παραπέμπει στο ίδιο παραγωγικό μοντέλο που προτρέπει στην ανάληψη παραγωγικών δραστηριοτήτων στις ανταγωνιστικές οικονομικά περιοχές επισύροντας τις ίδιες παρενέργειες με τον συμβατικό/μαζικό τουρισμό (εποχικός υπερπληθυσμός, ρύπανση χερσαίων και θαλάσσιων οικοσυστημάτων, υποβάθμιση οικισμών κλπ) .Όμοια, η αγροτουριστική εξάπλωση στις παραθαλάσσιες μεσογειακές ζώνες αναπαράγει το μέχρι σήμερα κυρίαρχο τουριστικό μοντέλο που βασίζεται στο στερεότυπο " ήλιος και θάλασσα " βάζοντας στο περιθώριο της τουριστικής κίνησης και των επενδύσεων τις αγροτικές ζώνες.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Έτσι επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι η ανάπτυξη του αγροτουρισμού και η εδραίωση της αγροτουριστικής αντίληψης δεν μπορεί να είναι στόχος αποκλειστικά και μόνο των αγροτικών ή περιφερειακών πολιτικών για την στήριξη των αγροτικών περιοχών. Θα πρέπει να είναι συμβατός επίσης με μια ολοκληρωμένη τουριστική πολιτική που θα αποσκοπεί στην αλλαγή των παραδοσιακών προτύπων προς ένα τουρισμό που θα βασίζεται και θα ανακαλύπτει τον πολιτισμό της επισκεπτόμενης περιοχής.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπ. Γεωργίας σε σύνολο 835 αγροτουριστικών καταλυμάτων που επιδοτήθηκαν, τα 2/3 βρίσκονται σε νησιά και το 9% σε παράκτιες κοινότητες που δύσκολα θα χαρακτηρίζαμε ως αγροτικές σε σχέση με την οικιστική δομή, τη σύνθεση της απασχόλησης και των εισοδημάτων, αλλά και αυτό το είδος των καταναλωτικών προτύπων. Από τα 835 αγροτουριστικά καταλύματα τα 298 (35,7% του συνόλου) προσφέρουν απλά διαμονή, τα 386 (46,2%) προσφέρουν μαζί με τη διαμονή και πρωινό, τα 56 (6,7%) διαμονή, πρωινό και γεύμα, ενώ τα 95 (11,4%) νοικιάζουν δωμάτια με κοινή κουζίνα ή επιπλωμένα δωμάτια. Τα καταλύματα αυτά απαντώνται μεμονωμένα, χωρίς να είναι ενταγμένα σ' ένα συνολικό σχέδιο ανάπτυξης μιας συγκεκριμένης περιοχής, όπου ο αγροτουρισμός να αποτελεί μια συνιστώσα της αναπτυξιακής στρατηγικής.

Πρόκειται επομένως για αγροτουρισμό που έχει εκτραπεί από τους πρωταρχικούς στόχους της ανάδειξης και αξιοποίησης των αγροτικών πόρων στα πλαίσια μιας βιώσιμης/αειφόρου ανάπτυξης, της διασύνδεσης υπαίθρου πόλης μέσα από την πολιτισμική ανταλλαγή και της δραστηριοποίησης της τοπικής κοινωνίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Αγροτουρισμός - Τοπικοποίηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση

2.1 Εισαγωγή

Ο ελληνικός μαζικός τουρισμός, ενσωματωμένος στο σύστημα της διεθνοποιημένης οργάνωσης της λεγόμενης τουριστικής βιομηχανίας, φαίνεται πως είναι σε πολύ μεγάλο βαθμό εξαρτημένος απ' αυτήν. Πέρα όμως από αυτό, ο οργανωμένος μαζικός τουρισμός παρουσιάζει δύο σοβαρά μειονεκτήματα, που είναι ο έντονα εποχικός χαρακτήρας του και η άνιση γεωγραφική κατανομή της τουριστικής δραστηριότητας (υπερσυγκέντρωση σε ορισμένες μόνο περιοχές της χώρας). Τα παραπάνω μειονεκτήματα του μαζικού τουρισμού αντιμετωπίζονται με επιτυχία από τις λεγόμενες εναλλακτικές μορφές τουρισμού υπαίθρου, κύριος εκπρόσωπος των οποίων είναι ο αγροτουρισμός.

Ο αγροτουρισμός δεν έχει εποχικό χαρακτήρα και αποβλέπει στην ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη . Αφού ο αγροτουρισμός είναι στενά συνδεδεμένος με την τοπική αγορά και τη μικρή οικογενειακή εκμετάλλευση, αποτελεί μία από τις οικονομικά πιο προσοδοφόρες δραστηριότητες για την ισόρροπη ανάπτυξη της περιφέρειας, αυτό το οποίο δεν μπορεί να υποσχεθεί και προπάντων δεν μπορεί να πραγματοποιήσει ο μαζικός τουρισμός . Η ανάδειξη των πόρων μιας τοπικής κοινωνίας μπορεί να οδηγήσει στη λεγόμενη ενδογενή ανάπτυξη, ενώ τελευταία προωθείται και το μοντέλο της αειφορικής ή βιώσιμης ανάπτυξης.

Η αντιμετώπιση της υποαπασχόλησης και της λεγόμενης λανθάνουσας ανεργίας είναι ακόμα ένα θετικό στοιχείο του αγροτουρισμού, ο οποίος μπορεί έτσι να συνδυάζεται με τη λεγόμενη πολυδραστηριότητα (pluriactivity). Στην πολυδραστηριότητα αυτή πρέπει να εντάσσονται και οι εφαρμογές του αγροτουρισμού, σε συνδυασμό με τις παράλληλες προς αυτόν δραστηριότητες (αγροτική οικοτεχνία και βιοτεχνία).

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Επισημαίνοντας τις τρεις βασικές συνιστώσες για την τοπική οικονομική ανάπτυξη μέσα από τον αγροτουρισμό, (συμπληρωματικό εισόδημα-ενίσχυση της τοπικής αγοράς-εμπλουτισμός του αγροτουριστικού προϊόντος με την οικοτεχνία και την αγροτική βιοτεχνία), προκύπτει ότι το τοπικό εισόδημα δεν πρέπει να ενισχύεται μόνο από τη διανυκτέρευση με πρωινό, αλλά συγχρόνως να ενισχύεται και από τη διάθεση των τοπικών προϊόντων, τα οποία προέρχονται από τις συναφείς προς τον αγροτουρισμό δραστηριότητες (οικοτεχνία-βιοτεχνία).

Όσα παραπάνω αναφέρθηκαν φανερώνουν ότι ο αγροτικός τομέας μπορεί να αποτελέσει χώρο υποδοχής ενός ήπιου τουρισμού υπαίθρου που είναι ο αγροτουρισμός. Αυτό αποτελεί μεγάλη αναγκαιότητα, όταν κατά τις τελευταίες δεκαετίες σημειώνεται μία σημαντική έξοδος από τα περιφερειακά κέντρα, ιδιαίτερα των νέων ανθρώπων. Έτσι, η κοινωνικοοικονομική δομή της περιφέρειας απειλείται σοβαρά, πολλή αγροτική γη χάνει την αξία της εκμετάλλευσής της ή ακόμη δεν καλλιεργείται.

Το μήνυμα είναι πλέον ξεκάθαρο: από τη μία μεριά πρέπει να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα και τα μειονεκτήματα του μαζικού τουρισμού και από την άλλη πρέπει να βρεθούν τρόποι να αντικατασταθούν ή να συμπληρωθούν οι αγροτικές δραστηριότητες κατά προτίμηση με άλλες, οικονομικά πιο προσοδοφόρες. Η αναζήτηση της διαφοροποίησης των δραστηριοτήτων και των νέων χρήσεων της αγροτικής γης, καθώς και των κτιρίων της αγροτικής εκμετάλλευσής, εξηγεί το αυξανόμενο ενδιαφέρον για τον αγροτουρισμό.

Ωστόσο, τα προβλήματα του αγροτικού τομέα είναι ακόμα πολλά και αξιοσημείωτα, όπως μικρές και τεμαχισμένες αγροτικές εκμεταλλεύσεις, υποαπασχόληση του αγροτικού δυναμικού, αδύναμη τοπική αγορά, αδυναμία εκσυγχρονισμού και εκμηχάνισης της γεωργίας σε πολλές μη πεδινές περιοχές, μεγάλη εξάρτηση από τις επιδοτήσεις, ανύπαρκτα ή ελλιπή δίκτυα πληροφόρησης και εκπαίδευσης κ.ά.

Η επίλυση των παραπάνω προβλημάτων και η εφαρμογή των μοντέλων τόσο της ενδογενούς ανάπτυξης, όσο και της αειφορικής ή βιώσιμης, συνδέονται αναμφίβολα με την ανάπτυξη του αγροτουρισμού, ο οποίος επιφέρει την ισόρροπη ανάπτυξη της περιφέρειας, βγάζοντας από το περιθώριο κοινωνικοοικονομικά μειονεκτικές περιοχές.

2.2 Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης

Το σχέδιο της **νέας τοπικής αυτοδιοίκησης**, που αποτελεί έναν ουσιαστικό παράγοντα για την προστασία της πολιτισμικής και περιβαλλοντικής κληρονομιάς, καθοδηγεί την αυτόκεντρη οικονομική ανάπτυξη στο να βοηθά τους πιο αδύναμους παράγοντες μιας περιοχής. Αποφασίζει τι, πως, πόσο και πού να γίνεται η παραγωγή, προκειμένου να δημιουργήσει "περιφερειακή προστιθέμενη αξία", ενδυναμώνοντας την ανάπτυξη περισσότερο αυτόνομων τοπικών κοινωνιών.

Η ανασφάλεια που παράγεται από τη ανάπτυξη, το εύθραυστο περιβάλλον που δημιουργούν οι νέες τεχνολογίες, οι γενετικά τροποποιημένες μορφές ζωής, τονίζει την ανάγκη για εκδημοκρατισμό του ελέγχου της γνώσεως, προκειμένου να αναπαράγουμε ζωντανούς κόσμους με την εμπιστοσύνη της κοινότητας και την επιλογή τεχνολογιών προσαρμοσμένων στο περιβάλλον.

Η προώθηση των τοπικών οικονομιών που επιτυγχάνει η τοπική αυτοδιοίκηση στοχεύει στην προστασία της κοινής εδαφικής και περιβαλλοντικής κληρονομιάς (συμπεριλαμβανομένων των κύκλων της οικολογικής και κοινωνικής αναπαραγωγής των τοπικών κοινωνιών) δια μέσου της αναπτύξεως μορφών τεχνολογίας και παραγωγής που είναι συμβατές με τον κάθε τόπο και τους πόρους του.

Η εδαφική κληρονομιά είναι αδιαίρετη. Με το να προστατεύει κανείς κάποια φυσικά και ιστορικά μνημεία αφήνοντας τις καταστροφικές δυνάμεις να εισβάλλουν οπουδήποτε αλλού δεν καταφέρνει να σταματήσει την παρακμή της τοπικής κληρονομιάς.

Η τοπική αυτοδιοίκηση οικειοποιείται έναν διευρυμένο ορισμό της κληρονομιάς, που συμπεριλαμβάνει τους κατοίκους και τους τόπους τους, το περιβάλλον, το τοπίο, τα πρότυπα και τις αξίες, τη γνώση, την κουλτούρα, την τέχνη και την χειροτεχνία, στη μοναδικότητα μιας ζωής που κινείται ανάμεσα στο παρελθόν και το μέλλον. Η αξιοποίηση της κληρονομιάς καθίσταται δυνατή μέσα από την συγχώνευση των μελλοντικών ενεργειών με την μνήμη των τόπων. Η τοπική αυτοδιοίκηση προωθεί μια αναβάθμιση της τοπικής κληρονομιάς για να αναδείξει το ρόλο των αξιών της ταυτότητας ως εγγενών δυνατοτήτων παραγωγής πλούτου, και να ενδυναμώσει προτάγματα, σχέδια και πολιτικές για μια νέα

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

κοινωνική οικονομία, βασισμένη στη συλλογική αξιοποίηση αυτής της κληρονομιάς. Η τοπική αυτοδιοίκηση ενισχύει τους οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτιστικούς φορείς του αστικού και του αγροτικού κόσμου, που επιθυμούν να συμβάλλουν στον ορισμό της ανάπτυξης της τοπικής κληρονομιάς. Ο αγροτουρισμός καταλαμβάνει καθοριστικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία αξιοποίησης της περιφερειακής κληρονομιάς : οι νέοι αγρότες δεν παράγουν μόνο προϊόντα για την αγορά αλλά και δημόσια αγαθά και υπηρεσίες που πληρώνονται από τις δημοτικές αρχές, για την προστασία του περιβάλλοντος, του τοπίου του αστικού χώρου.

Η παγκόσμια αγορά χρησιμοποιεί περιοχές από διαφορετικές χώρες και περιφέρειες ως ένα ενοποιημένο οικονομικό χώρο . Μέσα σ' αυτόν τον χώρο, οι τοπικοί πόροι και τα αγαθά μετατρέπονται σε προϊόντα της αγοράς, η κατανάλωση των οποίων προωθείται δίχως κανένα ενδιαφέρον για την κοινωνική και την οικολογική βιωσιμότητα της παραγωγής τους . Ολόκληρες περιοχές με τα ιδιαίτερα στοιχεία τους (περιβαλλοντικά, πολιτιστικά, κοινωνικού κεφαλαίου) γίνονται αντικείμενο αυτής της παγκόσμιας διαδικασίας, γεγονός που συχνά τις απομυζά και τις εξαντλεί καταστρέφοντας τη διαφορετικότητά τους. Οποιοδήποτε εναλλακτικό μοντέλο σ' αυτού του τύπου την παγκοσμιοποίηση, πρέπει να ξεκινήσει από τη διαμόρφωση ενός προγράμματος για την προστασία των τοπικών πόρων και των διαφορετικότητων, το οποίο θα προβάλλει διαδικασίες συνειδητής και υπεύθυνης αυτονομίας αλλά και την άρνηση κάθε εξωγενούς ελέγχου .Συζητάμε λοιπόν για το εγχείρημα της τοπικής ανάπτυξης, πλαισιωμένο από δίκτυα πολιτών και την επεξεργασία μορφών κατάλληλης διακυβέρνησης για τις τοπικές κοινωνίες .

Προκειμένου να καταστεί δυνατόν ένα βιώσιμο μέλλον, οι τοπικές αυτοδιοικήσεις οφείλουν να αναλάβουν άμεσο ρόλο στην οικονομία . Δραστηριοποίηση η οποία πρέπει να στοχεύει στην ενδυνάμωση των τοπικών κοινωνιών, στην προστασία του περιβάλλοντος, της εδαφικής και πολιτιστικής κληρονομιάς του κάθε τόπου . Η ενδυνάμωση των τοπικών κοινωνιών μέσα από νέες μορφές δημοκρατίας αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο του προγράμματος : η ενίσχυση των τοπικών κοινωνιών και της διαδικασίας λήψης αποφάσεών τους είναι, αφενός μεν ο μόνος δρόμος αντιστάσεως στην κυριαρχία της οικονομικής παγκοσμιοποίησης και αφ' ετέρου ο μόνος τρόπος για την ανάπτυξη δικτύων. Η τοπική αυτοδιοίκηση οφείλει να είναι το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας που σκοπεύει να μεταμορφώσει τους τοπικούς Ο.Τ.Α. (Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης) από γραφειοκρατικούς οργανισμούς σε κοινωνικά εργαστήρια.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Η προώθηση των αυτόνομων μορφών απασχολήσεως, των μικροεπιχειρήσεων και των εθελοντικών / κοινωνικών / οικολογικών / πολιτιστικών δραστηριοτήτων, δίνει την δυνατότητα για την συγκρότηση νέων, αυτοδιαχειριζόμενων μορφών, στις οποίες ο ρόλος του κατοίκου-παραγωγού είναι κεντρικός για την τοπική τους ανάπτυξη.

Η σημασία του τελευταίου είναι καθοριστική για το πέρασμα από την διάκριση κατοίκου, παραγωγού σε μια νέα κοινωνία όπου οι δύο αυτοί ρόλοι ενσωματώνονται σε μια ενιαία και εκτεταμένη ευθύνη για τοπική παραγωγή και ποιότητα ζωής . Δίδεται περισσότερη σημασία στις τοπικές ταυτότητες αναζητώντας αναπτυξιακά προγράμματα προστασίας της τοπικής κληρονομιάς από την καταστροφή και την εξάλειψή τους. Επίσης προωθείται η ανασυγκρότηση του δημόσιου χώρου στις τοπικές κοινωνίες, ως χώρου όπου θα λαμβάνονται οι αποφάσεις για το μέλλον της κοινότητας.

2.3 Η έννοια της Τοπικοποίησης και ο ρόλος του ανθρώπινου παράγοντα

Η Τοπικοποίηση, πάνω απ' όλα, αναφέρεται στον χώρο . Αφορά στη βαθύτερη κατανόηση του τόπου στον οποίο ζούμε και την αίσθηση ότι ανήκουμε κάπου – σ' έναν χώρο που συνδυάζει ιστορία, πολιτισμό, φυσικά χαρακτηριστικά και κοινωνικές σχέσεις. Αναφερόμενοι λοιπόν στην τοπικοποίηση εννοούμε μια σύνθετη διαδικασία επαναφοράς και επαναπροσδιορισμού της σχέσεώς μας με το χώρο.

Με οικονομικούς όρους, η τοπικοποίηση επιτυγχάνεται με την επιστροφή της πραγματικής οικονομίας, δηλαδή τη μείωση των αποστάσεων μεταξύ των παραγωγών και των καταναλωτών, την δημιουργία οικονομιών ανθρώπινης κλίμακας και την επαναφορά ηθικών, κοινωνικών και πειβαλλοντικών όρων στην οικονομία και στην ανάπτυξη.

Προλαμβάνοντας τους επικριτές θα λέγαμε πως τοπικοποίηση δεν σημαίνει το τέλος του εμπορίου ούτε την καταστροφή της τεχνολογίας ούτε βεβαίως απομονωτισμό και εθνοφυλετισμό . Σημαίνει απλά να μεταστρέψουμε την ιεραρχία ούτως ώστε το τοπικό να αποκτήσει προτεραιότητα έναντι του παγκόσμιου .

Παρ' όλη τη διαδικασία ομογενοποίησης και απο-εδαφικοποίησης που επιχειρεί η δυναμική της παγκοσμιοποίησης και η επιχειρούμενη αλλοτρίωση των ανθρώπων μέσω της αποξενώσεως και διαλύσεως όλων των κοινωνικών δεσμών αλλά και των σχέσεων του ανθρώπου με τη Φύση και τον Πολιτισμό του, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται πολλαπλασιασμός των τάσεων για ανάπτυξη, σε μικρή κλίμακα, εναλλακτικών μορφωμάτων κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης. Είναι μικρές αλλά πολύ ελπιδοφόρες πρωτοβουλίες σαν μικροί σπόροι που φυτρώνουν στο πιο άγονο τοπίο.

Η εφαρμογή της τοπικοποίησης όμως, χωρίς τη συνδρομή του ανθρώπινου παράγοντα, είναι ανέφικτη γι' αυτό όλο και πιο συχνά σήμερα σε επίπεδο σχεδιασμού στρατηγικών ανάπτυξης μειονεκτικών περιοχών, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γίνεται λόγος για την **ενεργοποίηση του ενδογενούς δυναμικού** που αποτελεί και τη σύγχρονη αντίληψη αγροτικής ανάπτυξης.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Ο ανθρώπινος παράγοντας τοποθετείται στο επίκεντρο της νέας αυτής αντίληψης και φυσικά η ανθρωποκεντρική δραστηριότητα τίθεται σήμερα κάτω από μια νέα οπτική γωνία. Αν ήθελε κανείς να αναζητήσει και να προσδιορίσει τα βασικά αίτια της **μη ισόρροπης ανάπτυξης** που χαρακτηρίζει σήμερα τη δομή της ελληνικής κοινωνίας, θα έπρεπε να ξεκινήσει από την ανάλυση των δομών / σχέσεων μέσα σ' αυτή τη μικρή κοινότητα (αγροτική ή αστική). Παρακάτω λοιπόν θα αναλύσουμε τα χαρακτηριστικά της μειονεκτικής αγροτικής κοινότητας και την προβληματική που την συνοδεύουν.

Τα ορατά σημεία της προβληματικής αυτής καταγράφονται σε όρους χαλαρής οργανικής διασύνδεσης ανάμεσα στους επιμέρους τομείς της τοπικής οικονομικής δραστηριότητας, χαμηλού βαθμού απασχόλησης του τοπικού πληθυσμού (με αντίστοιχο υψηλό βαθμό λανθάνουσας ανεργίας), έντονων βαθμών προβλημάτων διάρθρωσης της κοινωνικής και οικονομικής ζωής, χαμηλής ανταγωνιστικότητας της τοπικής παραγωγής, χαμηλών βαθμών πληροφόρησης και τεχνολογικού εκσυγχρονισμού και ακόμα προβλημάτων εξάρτησης από τα μεγάλα αστικά κέντρα, εγκατάλειψης, δημογραφικής γήρανσης κ.ά.

Από την άλλη, παρά τα όποια προβλήματα απασχόλησης, θα πρέπει κανείς να καταγράψει το χαμηλό βαθμό καταμερισμού της εργασίας και την κατά συνέπεια πολυαπασχόληση και πολυδραστηριότητα του τοπικού πληθυσμού . Στις οριακές περιπτώσεις, η μειονεκτική αγροτική κοινότητα χαρακτηρίζεται από μια έντονη τάση αυτοκατανάλωσης και ακόμα παραπέρα από τα στοιχεία που θυμίζουν τις αρχικές ανταλλακτικές κοινωνίες.

Ειδικότερα, ένας από τους κυριότερους στόχους της εφαρμογής αγροτουριστικών προγραμμάτων είναι η άμβλυνση της διακύμανσης της απασχόλησης . Είναι μία διακύμανση που εμφανίζεται ιδιαίτερα σημαντική στον αγροτικό τομέα, κυρίως λόγω της εποχικότητας της παραγωγής . Πέρα, όμως, από τη διακύμανση αυτή, παρατηρείται μία σημαντική υποαπασχόληση από την ίδια τη φύση των γεωργικών εργασιών, οι οποίες εναλλάσσονται μεταξύ περιόδων αιχμής και περιόδων ύφεσης (χαρακτηριστικό παράδειγμα διακύμανσης της απασχόλησης στον αγροτικό τομέα αποτελεί η ελαιοκομία, η οποία εμφανίζει μία σοβαρή αιχμή απασχόλησης κατά τη συγκομιδή, ενώ στη συνέχεια ακολουθεί μία μακρά περίοδος εργασιακής ύφεσης).

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Μία άλλη κατάσταση στο εργασιακό καθεστώς των αγροτικών οικογενειών είναι η λεγόμενη **λανθάνουσα ανεργία**, η οποία χαρακτηρίζει ιδιαίτερα τα μέλη της αγροτικής οικογένειας, με την έννοια ότι τα άτομα αυτά είναι σε θέση και επιθυμούν να προσφέρουν εργασία, εάν φυσικά δίνονταν οι σχετικές εξωγεωργικές ευκαιρίες (όπως στην περίπτωση μας είναι ο αγροτουρισμός και οι συναφείς προς αυτόν δραστηριότητες, δηλαδή οικοτεχνία και αγροτική βιοτεχνία).

Προκύπτει, έτσι, η αναγκαιότητα ενός συνδυασμού απασχολήσεων στον αγροτικό τομέα, με σκοπό την αντιμετώπιση της λανθάνουσας ανεργίας αφενός και τη μείωση της διακύμανσης της απασχόλησης αφετέρου . Ο συνδυασμός αυτός αποτελεί και τη στρατηγική ανάπτυξης της αγροτικής πολυδραστηριότητας (πολυαπασχόλησης), η οποία οριοθετείται βασικά μέσα από δύο συνιστώσες :

- ^ είτε προκύπτει ως προϊόν εκπόνησης ειδικών προγραμμάτων πολυαπασχόλησης,
- ^ είτε είναι το έμμεσο αποτέλεσμα της μετακίνησης και συνήθως της επιτόπιας απασχόλησης ενός ή περισσότερων μελών του αγροτικού νοικοκυριού έξω από την αγροτική εκμετάλλευση, σε εποχικές ή μονιμότερες θέσεις εργασίας .

Δεν χωρεί αμφιβολία ότι στα πλαίσια ανάπτυξης αυτής της πολυαπασχόλησης ή πολυδραστηριότητας στον αγροτικό τομέα, με σκοπό την ενίσχυση του οικογενειακού αλλά και του τοπικού εισοδήματος, πρέπει να εντάσσονται πάντοτε και οι εφαρμογές του αγροτουρισμού σε συνδυασμό με τις συναφείς προς αυτόν δραστηριότητες.

Τα στοιχεία αυτά που πολύ συνοπτικά καταχωρήθηκαν εδώ αναμφίβολα δεν προάγουν αυτό που αποκαλούμε **ευημερία** του τοπικού πληθυσμού . Απεναντίας οδηγούν -μέσα από αλυσιδωτές και πολλαπλασιαστικές διεργασίες- σε υποβάθμιση της ποιότητας ζωής, τάσης εκμηδενισμού με συνεπακόλουθη την εγκατάλειψη του τόπου από τον τοπικό πληθυσμό που αναζητεί -εκτός πλέον αγροτικής μειονεκτικής κοινότητας- καλύτερες ευκαιρίες απασχόλησης και καλύτερη ποιότητα ζωής. Η χώρα μας βρίθει από παραδείγματα μιας τέτοιας εξέλιξης.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Στο σύνολό τους, οι διεργασίες αυτές διεύρυναν και όξυναν το ήδη έντονο περιφερειακό πρόβλημα που αντιμετώπιζε από δημιουργίας του Ελληνικού Κράτους η Ελλάδα. Η τάση εγκατάλειψης, που σε περιόδους αιχμής πήρε το χαρακτήρα μαζικής φυγής από την ύπαιθρο συνοδεύτηκε με την αντίστοιχη τάση συγκέντρωσης στα μεγάλα αστικά κέντρα (με έμφαση σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη) δημιουργώντας προβλήματα τόσο στους τόπους εγκατάλειψης (και ιδιαίτερα στο βαθμό που οι εγκαταλείποντες στην πλειοψηφία τους ήταν άτομα παραγωγικών ηλικιών) όσο και στα αστικά κέντρα (υπερσυγκέντρωση πληθυσμού και δραστηριοτήτων) που για αντίστροφους λόγους οδηγούσαν και εδώ στην υποβάθμιση της ποιότητας ζωής . Αν και το φαινόμενο αυτό δεν είναι ελληνικό, θα μπορούσε κανείς με αρκετή βεβαιότητα να υποστηρίξει ότι στην Ελλάδα υπήρξε εντονότερο από οποιονδήποτε άλλο τόπο, τουλάχιστον στον ευρωπαϊκό χώρο .

Εξάλλου, είναι γνωστό ότι τα σημαντικότερα αίτια εγκατάλειψης και μαρασμού της ελληνικής υπαίθρου είναι κυρίως οικονομικά (αλλά και κοινωνικά ως αποτέλεσμα των οικονομικών) και συνδέονται άμεσα με την απασχόληση και το ύψος του οικογενειακού εισοδήματος. Προς την κατεύθυνση αυτή, δηλαδή της διασφάλισης συμπληρωματικού αγροτικού οικογενειακού εισοδήματος, έρχεται τελικά να συμβάλει ο αγροτουρισμός.

2.4 Ο Αγροτουρισμός ως παράγοντας κοινωνικής ανάπτυξης μειονεκτικών περιοχών

Η αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος και η βελτίωση του οικονομικού επιπέδου μιας περιοχής της ελληνικής υπαίθρου συνεπάγεται αναμφίβολα και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής σε τοπικό επίπεδο . Οι αγρότες και οι αγρότισσες μιας περιοχής, ορεινής και οικονομικά μειονεκτικής, όταν εμπλέκονται σε αγροτουριστικές και αγροβιοτεχνικές δραστηριότητες, αποκτούν αξιόλογα ενδιαφέροντα που σχετίζονται με την παραμονή τους στον τόπο τους και με μία αλλαγή του τρόπου της ζωής τους που δίνει νόημα σ' αυτήν, χωρίς να αλλοιώνει το τοπικό παραδοσιακό χρώμα . Η αγροτουριστική μονάδα οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής ομορφαίνει τη ζωή στην ελληνική ύπαιθρο και διαφοροποιεί πάντοτε προς το καλύτερο των κοινωνικό ρόλο των ανθρώπων της . Οι μειονεκτικές ορεινές ή νησιωτικές περιοχές παύουν να είναι μειονεκτικές, αποκτούν κοινωνική ζωή και μεταφέρονται σ' αυτές πολλά από τα θετικά στοιχεία των ξένων τουριστών .

Στην αναβάθμιση της οικονομικής ζωής των κατοίκων των μειονεκτικών περιοχών θα πρέπει να προστεθούν και οι ευκαιρίες επαγγελματικής ένταξης των αγροτισσών στον τομέα του αγροτουρισμού και της αγροτικής βιοτεχνίας ή οικοτεχνίας . Όπως προκύπτει από τα προηγούμενα, ο αγροτουρισμός ως τρόπος ζωής αλλά και ως μορφή έκφρασης της ευαισθησίας των κατοίκων της υπαίθρου, προσιδιάζει στο γυναικείο χαρακτήρα και αυτό είναι το ζητούμενο για την κοινωνική ανάπτυξη των μειονεκτικών περιοχών .

Για να επιτευχθεί όμως η ανάπτυξη του αγροτουριστικού τομέα, απαιτούνται ορισμένες βασικές επενδύσεις σε έργα υποδομής των περιοχών αυτών, ώστε να μην αλλοιώνεται το αγροτουριστικό προϊόν, όπως αυτό προσφέρεται φιλόξενα από τους κατοίκους τους . Οι επενδύσεις αυτές πρέπει να σχετίζονται με την ύδρευση και την αποχέτευση των περιοχών, τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος καθαρού, τη δημιουργία χώρων περιπάτου και άθλησης, την κατασκευή οδικών έργων, ώστε οι πολιτιστικοί πόροι να είναι προσπελάσιμοι, κ.ά.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Τα παραπάνω έργα υποδομής δεν προσφέρουν μόνο στην ενίσχυση του αγροτουριστικού προϊόντος, αλλά μέσα από ένα σωστό σχεδιασμό και μία εφαρμογή προγράμματος ολοκληρωμένης ανάπτυξης, οδηγούν στην ευημερία των τοπικών πληθυσμών . Ως συνέπειες της αγροτουριστικής ανάπτυξης στο παραγωγικό, στο καταναλωτικό και στο αποταμιευτικό σύστημα της οικογένειας, είναι δυνατό να θεωρηθούν οι εξής :

- ⋄ Η καλύτερη οργάνωση της παραγωγικής δομής του αγροτικού νοικοκυριού, με σημαντική δυνατότητα εξωστρέφειας, που σημαίνει άνοιγμα της αγροτικής οικογένειας έξω από το οικιακό της σύστημα, δηλαδή έξω από το σπίτι .
- ⋄ Η βελτίωση του διατροφικού και γενικότερα του βιοτικού επιπέδου της οικογένειας, όπως είναι η βελτίωση της αγοραστικής της δύναμης ή και η διάθεση μέρους του συμπληρωματικού οικογενειακού της εισοδήματος για τη μόρφωση των παιδιών και πολλά άλλα ακόμη .
- ⋄ Η θετική αλλαγή συμπεριφοράς των μελών της αγροτικής οικογένειας ως καταναλωτών, δηλαδή καλύτερη καταναλωτική συμπεριφορά αλλά όχι ξενόφερτη που μπορεί να προκαλέσει αλλοίωση των παραδοσιακών καταναλωτικών προτύπων .
- ⋄ Η βελτίωση της αποταμιευτικής συμπεριφοράς της αγροτικής οικογένειας .

Πέρα από τις παραπάνω συνέπειες παραγωγικής, καταναλωτικής και αποταμιευτικής μορφής, η αγροτουριστική ανάπτυξη και ειδικότερα η λειτουργία αγροτουριστικού καταλύματος από την αγροτική οικογένεια, μπορεί να προκαλέσει ποικίλες ψυχολογικές και κοινωνικές επιδράσεις στα μέλη της, μέσα και έξω από το οικογενειακό σύστημα . Οι επιδράσεις αυτές μπορεί να έχουν ως αποτέλεσμα την ψυχολογική στήριξη και ενίσχυση της αγροτικής οικογένειας, όπως και την κοινωνική αποδοχή και καταξίωση, μέσα από τη διαμόρφωση ενός νέου και οπωσδήποτε σύγχρονου επαγγελματισμού του αγρότη των μειονεκτικών περιοχών και κυρίως των μελών της οικογένειάς του .

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Τα μέλη της αγροτικής οικογένειας των περιοχών που προσφέρονται για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού, από τη στιγμή που εισέρχονται στις δραστηριότητές του παύουν να είναι απλοί καλλιεργητές, κτηνοτρόφοι ή ψαράδες, που σημαίνει ότι βγαίνουν από την κλειστή ζωή της καθημερινής καλλιεργητικής, κτηνοτροφικής ή και αλιευτικής πρακτικής και περνούν στον κόσμο της επικοινωνίας και των πολυποίκιλων εναλλαγών μιας άλλης καθημερινότητας .

2.5 Τοπικός Λαϊκός Πολιτισμός

Οι ασχολούμενοι σήμερα με την ιδεολογία, την πρακτική και τη διάδοση του αγροτουρισμού, διαπιστώνουν ότι οι αγροτουρίστες ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για τις ελληνικές παραδόσεις, τα ήθη, τα έθιμα και τα πολιτιστικά στοιχεία της ελληνικής υπαίθρου. Το ενδιαφέρον αυτό των τουριστών της ελληνικής υπαίθρου σχετίζεται με τον τρόπο της ζωής τους στα μεγάλα βιομηχανικά και αστικά κέντρα της Ευρώπης, από τα οποία συχνά επιζητούν μία απόδραση μέσω του αγροτουρισμού. Το ενδιαφέρον και η επιθυμία για τις ελληνικές παραδόσεις και τον πολιτιστικό πλούτο της ελληνικής υπαίθρου από μέρους των αγροτουριστών, οδηγούν στην αναβίωση και διατήρηση παραδοσιακών πολιτιστικών εθίμων, τα οποία τείνουν να εκλείψουν ή και ενδεχομένως έχουν εκλείψει τελείως. Όλα σήμερα δείχνουν ότι οι ελληνικές πολιτιστικές παραδόσεις πρέπει να αποτελούν βασικό στοιχείο του αγροτουριστικού προϊόντος.

Κάτι ανάλογο συμβαίνει και στις χώρες της Ευρώπης που έχουν αναπτύξει τον αγροτουρισμό ως μία βασική οικονομική δραστηριότητα του αγροτικού χώρου. Η τάση αυτή οδηγεί σε νέες πρακτικές για την αξιοποίηση του τοπικού πολιτιστικού περιβάλλοντος, μέσα από τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και των παραδοσιακών οικιστικών συνόλων, την ανάπτυξη της λαογραφίας και της λαϊκής τέχνης, τη διάδοση των παραδοσιακών χορών και της παραδοσιακής μουσικής.

Το λαϊκό πανηγύρι, ο παραδοσιακός γάμος, η προβολή διατηρητέων οικημάτων κ.ά. πρέπει να αποτελούν βασικά στοιχεία των περιοχών αγροτουριστικού ενδιαφέροντος, οι οποίες θα ζωντανεύουν την πολιτιστική τους κληρονομιά και συγχρόνως θα μετέχουν από κοινού με τους επισκέπτες τους στη ζωή των προγόνων μας.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Ο τοπικός λαϊκός πολιτισμός μπορεί να περιλαμβάνει και την αναβίωση παραδοσιακών μονοπατιών και κτισμάτων. Μέσα από τα παραδοσιακά αυτά μονοπάτια θα μπορεί ο επισκέπτης να προσεγγίζει παραδοσιακές βιοτεχνίες, (όπως μπαρουτάδικα και νερόμυλους), παραδοσιακούς οικισμούς, πολιτισμικά μνημεία (όπως παμπάλαια μοναστήρια), αλλά και περιοχές εξαιρετού φυσικού κάλλους. Η χρήση των παραπάνω μονοπατιών συνδέεται με την αξιοποίηση μιας ιστορικής περιοχής και οι τουρίστες-περιπατητές που θα προσελκύνονται, δε χωρεί αμφιβολία ότι θα είναι άτομα υψηλής κουλτούρας, με ιστορικά και πολιτιστικά ενδιαφέροντα και θα διαμορφώνουν μία συνεχή ροή ήπιου τουρισμού υπαίθρου.

Όλα τα παραπάνω μπορούν να αποτελέσουν μία πιλοτική περίπτωση για τη συνέχιση των προσπαθειών αναβίωσης και διατήρησης της παράδοσης και της πολιτιστικής κληρονομιάς, που τόσο έχει ανάγκη η ανάπτυξη του αγροτουρισμού και γενικότερα του εναλλακτικού και ήπιου τουρισμού της ελληνικής υπαίθρου .

2.6 Η εφαρμογή του Αγροτουριστικού μοντέλου τοπικής ανάπτυξης με τη συνδρομή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Θα μπορούσε να γενικεύσει κανείς λέγοντας ότι οι νέες δραστηριότητες υψηλής ποιότητας και μικρής κλίμακας μπορούν δύσκολα να αναπτυχθούν και να επιβιώσουν, διατηρώντας όλα τα διακριτά χαρακτηριστικά τους, σε περιοχές που έχουν ενσωματωθεί στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. Ειδικότερα στην περίπτωση του αγροτουρισμού, η εξάπλωσή τους στις τουριστικά αναπτυγμένες παραθαλάσσιες ζώνες και η εδραίωση της αγροτουριστικής αντίληψης δε φαίνεται να μπορεί να επιβληθεί στο κυρίαρχο τουριστικό μοντέλο που επικρατεί στην περιοχή . Στην περίπτωση αυτή, ο μόνος ρόλος που θα μπορούσε να παίξει ο αγροτουρισμός, εκτός της εξασφάλισης συμπληρωματικών εισοδημάτων στην αγροτική οικογένεια, αναφέρεται στη συμβολή του στις ποιοτικές συνιστώσες του τουρισμού καθώς και στη διαφοροποίηση των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών .

Δεν αποτελεί λοιπόν έκπληξη το γεγονός ότι τα πιο επιτυχή παραδείγματα αγροτουριστικής ανάπτυξης, τα οποία συνάδουν και με τους πρωταρχικούς στόχους του αγροτουρισμού, βρίσκονται σε ορεινές περιοχές, σε αγροτικές περιοχές σε κρίση ή σε μειονεκτικές αγροτικές περιοχές. Οι ζώνες αυτές -που μπορεί να βρίσκονται κοντά σε πολύ αναπτυγμένες περιοχές- έχοντας μείνει έξω από την ευρωπαϊκή και εθνική εξωγενή αναπτυξιακή διαδικασία δεν έχουν άλλη προοπτική επιβίωσης από το να αναλάβουν οι ίδιες δράση. Εξάλλου, η ήδη διαμορφωμένη ζήτηση αγροτουριστικών υπηρεσιών κατευθύνεται προς εκείνο το πρότυπο αγροτουρισμού που είναι συμβατό με τις περιβαλλοντικές, κοινωνικές, πολιτισμικές και κοινωνικές αξίες του αγροτικού χώρου, καθώς και με την αναζήτηση της πραγματικής ζωής και της αυθεντικότητας, που είναι διάσπαρτα στον αγροτικό χώρο.

Το ερώτημα που τίθεται είναι εάν θα μπορούσαμε να προχωρήσουμε στην προώθηση ενός νέου μοντέλου αγροτουριστικής ανάπτυξης, προσαρμοσμένου στις ιδιαιτερότητες του ελληνικού χώρου, στις παραδόσεις και τον πολιτισμό της αγροτικής κοινωνίας, τα πρότυπα και συμπεριφορές αναψυχής των καταναλωτών . Ενός μοντέλου που θα ανταποκρίνεται στις προσδοκίες των αγροτών για ανάπτυξη και στις αντιλήψεις της τουριστικής πελατείας για διακοπές στην ύπαιθρο και που θα είναι, ωστόσο, συμβατό με τις αρχές της αειφορίας.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Η απάντηση θα μπορούσε να είναι θετική λαμβάνοντας σοβαρά υπόψιν την παρακάτω διαπίστωση: ο πολυδιάστατος χαρακτήρας τόσο του αγροτικού χώρου, όσο και του αγροτουριστικού προϊόντος επιβάλλουν μια στρατηγική **εκ των άνω** και ένα ευέλικτο θεσμικό πλαίσιο που θα προσαρμόζεται στις ιδιαιτερότητες, το δυναμικό και τις προσδοκίες για ανάπτυξη της κάθε περιοχής έτσι όπως εκφράζονται **εκ των κάτω**. Στη λογική αυτή, ο σχεδιασμός της ανάπτυξης του αγροτουρισμού, ο οποίος θα πρέπει να εντάσσεται στη συνολική ανάπτυξη μιας περιοχής, πρέπει να καθορίζεται από την κεντρική εξουσία, βασισμένη όμως στις υποδείξεις της Τοπικής Αυτοδιοίκησης η οποία θα αναλαμβάνει και την κύρια ευθύνη για την εφαρμογή του αγροτουριστικού μοντέλου στην ελληνική ύπαιθρο.

Μόνο έτσι μπορούν να αποφευχθούν τα λάθη της παραδοσιακής τουριστικής βιομηχανίας και να αναδειχθεί ο αγροτουρισμός ως πραγματικός μοχλός αειφόρου ανάπτυξης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα στον ελληνικό χώρο αποτελεί η περίπτωση της λίμνης Πλαστήρα.

Η περιοχή της **Λίμνης Πλαστήρα** φέρει όλα τα τυπικά χαρακτηριστικά μιας φθίνουσας ορεινής ζώνης: έντονη γήρανση πληθυσμού, υποαπασχόληση, κυριαρχία του πρωτογενή τομέα στη βάση μιας εκτατικής αιγοπροβατοτροφίας και της δασοκομίας. Η κατασκευή της λίμνης (1959-1962) και η κάλυψη της κοιλάδας με νερό είχε σαν αποτέλεσμα τη διάλυση των τοπικών γεωργοκτηνοτροφικών συστημάτων παραγωγής και τη μετανάστευση των κατοίκων στις γειτονικές πεδιάδες και τις πόλεις. Η απώλεια του ζωτικού αυτού χώρου είχε σαν αποτέλεσμα τη διάρρηξη του συνδετικού κρίκου επικοινωνίας και κοινωνικής παρουσίας των παραλίμνιων χωριών.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο και με δεδομένο το φυσικό κάλλος (δάσος ελάτης με υποζώνες δρυός και καστανιάς, βιότοπος λίμνης, ποικιλότητα τοπίου κλπ.), τα αξιόλογα ιστορικά και θρησκευτικά μνημεία (εκκλησίες και μοναστήρια) και τις ενδιαφέρουσες πολιτιστικές εκδηλώσεις της ευρύτερης περιοχής (πανηγύρια και τοπικά έθιμα), ο αγροτουρισμός θεωρείται ότι αποτελεί μια σοβαρή εναλλακτική προοπτική. Ήδη μετά τη λειτουργία των πρώτων κοινοτικών ξενώνων (1992-1993), η περιοχή γνωρίζει μια ανοδική τουριστική πορεία.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Πρόκειται για εσωτερικό τουρισμό κυρίως κατά τη θερινή περίοδο, τις εορτές και τα Σαββατοκύριακα. Η αύξηση της τουριστικής κίνησης αφορά διάφορες ομάδες και δραστηριότητες, όπως περιπατητικές και ορειβατικές, επίσκεψη μνημείων και τοπίων, κυνήγι, ψάρεμα κλπ. Κοινό γνώμονα των επισκεπτών αποτελεί το ενδιαφέρον για τη γνωριμία με το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και η φυγή από τον αστικό τρόπο ζωής.

Στην περιοχή δραστηριοποιούνται σήμερα 7 κοινοτικοί ξενώνες, συνολικής δυναμικότητας 250 κλινών, οι οποίοι νοικιάζονται σε ιδιώτες και 3 ιδιωτικοί δυναμικότητας 115 κλινών . Χρηματοδοτήθηκαν κατά σειρά από τα ΜΟΠ, τον Α.Ν. 1262/82, τα ΠΕΠ και επιχορήγηση από τη Νομαρχία. Στο σύνολο των ξενώνων, 7 ενοικιαστές / ιδιοκτήτες κατάγονται από την περιοχή, ενώ οι υπόλοιποι από αλλού, 5 ξενώνες προσφέρουν γεύμα τοπικής κουζίνας, ενώ σε 2 λειτουργεί μικρό εκθετήριο τοπικών προϊόντων, κατά κύριο λόγο γλυκά του κουταλιού Συν/σμου Γυναικών της Λίμνης. Συνολικά απασχολούνται 50 άτομα (35 άντρες και 15 γυναίκες), από τα οποία 45 προέρχονται από την περιοχή.

Λειτουργούν επίσης 3 μονάδες ενοικιαζόμενων δωματίων (2 δυναμικότητας 5 δίκλινων δωματίων η κάθε μια και 1 δυναμικότητας 6 δίκλινων δωματίων) που έχουν χρηματοδοτηθεί από τον Ν.2328/91/ΕΟΚ . Από το ΠΕΠ έχουν χρηματοδοτηθεί 3 μονάδες ενοικιαζόμενων δωματίων (2 δυναμικότητας 7 δίκλινων δωματίων και 1 δυναμικότητας 3 δίκλινων δωματίων). Επίσης σ' όλη την περιοχή της Λίμνης Πλαστήρα λειτουργούν 4 κατασκηνώσεις.

Παράλληλα επιχειρείται, μέσω μιας σειράς προγραμμάτων που χρηματοδοτούνται από τα ευρωπαϊκά ταμεία και με τη στενή συνεργασία της Αναπτυξιακής Καρδίτσας (ANKA ΑΕ) με τους τοπικούς φορείς, η προσέλκυση τουριστών με την ανάδειξη του φυσικού κάλλους και την βελτίωση / κατασκευή τεχνικών υποδομών. Από το ΠΕΠ χρηματοδοτήθηκαν πάρκα αναψυχής, διαμόρφωση περιβάλλοντος χώρων ξενώνων, υποδομή για συγκέντρωση και επεξεργασία απορριμάτων και άλλα έργα υποδομής (οδοποιία, ύδρευση, αποχέτευση). Στα πλαίσια του LEADER II το οποίο υπέβαλε και διαχειρίζεται η ANKA έχουν πραγματοποιηθεί επενδύσεις που αποσκοπούν στη βελτίωση των υφιστάμενων τουριστικών υποδομών όσον αφορά σε ξενώνες (μεγαλύτερου μεγέθους από αυτό των μικρών καταλυμάτων) καθώς και στη βελτίωση των συνθηκών στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Μέσω των προγραμμάτων LIFE/ΕΕ και ΕΠΠΕΡ/ΥΠΕΧΩΔΕ η Αναπτυξιακή Καρδίτσας σε στενή συνεργασία με το Συμβούλιο Περιοχής της Λίμνης και το Δήμο Καρδίτσας έχει πραγματοποιήσει στην περιοχή μια σειρά παρεμβάσεων προς την κατεύθυνση του οικοτουρισμού με απώτερο στόχο την αειφόρο ανάπτυξη και την εξάπλωση του αγροοικοτουρισμού .

Ωστόσο, παρά τις σημαντικές παρεμβάσεις για τη διευθέτηση / οργάνωση του φυσικού περιβάλλοντος και των αγροτουριστικών πόρων, οι επενδύσεις σε αγροτουριστικά καταλύματα δεν είναι οι αναμενόμενες με βάση τα κίνητρα των αναπτυξιακών νόμων (2328/91 και ΠΕΠ). Ως κύριοι ανασταλτικοί παράγοντες μπορούν να αναφερθούν η έλλειψη δυναμικών γεωργο-κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων που συνδέεται τόσο με την γηρασμένη ηλικία των αρχηγών τους όσο και με την οικονομική αδυναμία τους να επενδύσουν σε νέες δραστηριότητες καθώς και η σημαντική υστέρηση στην πληροφόρηση των αγροτών από την πλευρά των Νομαρχιακών Υπηρεσιών που διαχειρίζονται τα προγράμματα αυτά. Σήμερα, με τις νέες συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί και ιδιαίτερα με την εκτεταμένη προβολή της περιοχής της Λίμνης, παρατηρείται αυξημένο επενδυτικό ενδιαφέρον. Κρίσιμο ρόλο στην όλη προσπάθεια θεωρείται ότι θα διαδραματίσει προς την κατεύθυνση αυτή η αναλυτική ενημέρωση και κατάρτιση του αγροτικού πληθυσμού σε θέματα αγροτουρισμού.

Η περίπτωση της Λίμνης Πλαστήρα παρουσιάζει την ιδιαιτερότητα ενός ολοκληρωμένου αγροτουριστικού σχεδίου σε μέσο επίπεδο με την παράλληλη τεχνική υποστήριξη και υλοποίηση έργων υποδομής χάρις στη δυναμική παρουσία της τοπικής αναπτυξιακής εταιρείας (ANKA) και της συνεργασίας των εμπλεκόμενων τοπικών φορέων . Το σύνολο των προγραμμάτων που βρίσκονται σε εξέλιξη συγκλίνουν στην προσπάθεια ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης με άξονα τις ήπιες μορφές τουρισμού και την καθιέρωση ειδικού τουριστικού ρεύματος στην περιοχή (χειμερινός τουρισμός, περιπατητικός, αθλητικός, παραδοσιακών εκδηλώσεων, περιπέτειας, περιβαλλοντικός, κλπ.).

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Ειδικότερα, αφορούν αφενός μεν στην ενδυνάμωση του τουρισμού σε άμεση διασύνδεση με την προστασία του περιβάλλοντος και του τοπικού τρόπου ζωής και αφετέρου στην ενθάρυνση του τοπικού πληθυσμού να αχοληθεί με την μεταποιητική δραστηριότητα αξιοποιώντας τα πρωτογενή προϊόντα. Βασική παράμετρος σε αυτή τη λογική είναι η διατήρηση του τοπικού τρόπου ζωής και της πολιτισμικής κληρονομιάς με την παράλληλη δημιουργία συμπληρωματικών εισοδημάτων και αναβάθμιση της ποιότητας ζωής.

Η φιλοσοφία των προγραμμάτων αυτών αφορά στη δημιουργία συνθηκών ανάπτυξης με σκοπό τη συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού μέσω δημιουργίας προϋποθέσεων απασχόλησης και αύξησης του εισοδήματός του εντός της περιοχής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Αγροτουριστική πολιτική - Σχέδια - Δράσεις και Χρηματοδότηση

3.1 Αγροτουριστική πολιτική, Ευρωπαϊκή Ένωση και Τοπική Ανάπτυξη

Η ανάπτυξη του τουρισμού αποτέλεσε και αποτελεί έναν από τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ένας μεγάλος αριθμός έργων υποδομής, που πραγματοποιήθηκαν με εισροές κοινοτικών πόρων, όπως ήταν τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (Μ.Ο.Π) που πραγματοποιήθηκαν από το 1986 έως το 1992, το 1ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (Κ.Π.Σ) από το 1989 έως το 1993 και το 2ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης από το 1994 έως το 1999, συνέβαλλαν εκτός άλλων και στην ανάπτυξη ή βελτίωση του τουρισμού . Επιπλέον, ένας από τους στόχους του Κ.Π.Σ., εκτός των έργων υποδομής, ήταν και η άμεση ανάπτυξη ολοκληρωμένων προγραμμάτων τουρισμού μέσα από τη βελτίωση της υποδομής κατάρτισης και εκπαίδευσης.

Ειδικά για τον αγροτουρισμό οι παρεμβάσεις του Κ.Π.Σ. Αφορούν μέτρα τοπικής ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών και με το πρόγραμμα LEADER δημιουργήθηκαν "ανώνυμες εταιρείες τοπικής ανάπτυξης" σε όλη τη χώρα, που δραστηριοποιούνται για την προώθηση του αγροτουρισμού εκτός και άλλων δραστηριοτήτων . Η πολιτική του αγροτουρισμού σε ευρωπαϊκό επίπεδο έχει επηρεασθεί κυρίως από δύο κατηγορίες παραγόντων. Αρχικά έχουν γίνει σημαντικές αλλαγές στην αγροτική πολιτική που προέρχονται από την αναδιοργάνωση της **Κοινής Αγροτικής Πολιτικής** (ΚΑΠ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), τις επιδράσεις της Κοινής Συμφωνίας για τους Δασμούς και το Εμπόριο (General Agreement on Tariffs and Trade – GATT) και τις μεταβολές του πολιτικού σκηνικού των χωρών της πρώην Ανατολικής Ευρώπης . Κατόπιν, έχουν γίνει αλλαγές στην πολιτική για τον τουρισμό σε επίπεδο χωρών, που προέρχονται από ανησυχία για την τουριστική ανάπτυξη και το περιβάλλον, καθώς και από την αλλαγή της τουριστικής ζήτησης που προκάλεσε σε πολλές περιπτώσεις την παρακμή αρκετών "παραδοσιακών" τόπων και τρόπων αναψυχής και διακοπών.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Οι πολιτικές και τα πρότυπα αγροτικής ανάπτυξης που εφαρμόστηκαν στον ευρωπαϊκό χώρο μεταπολεμικά, είχαν ως βασικό στόχο τον εκσυγχρονισμό και την αύξηση της παραγωγής στη γεωργία. Η εξέλιξη όμως αυτή οδήγησε σταδιακά στην αύξηση της ανεργίας . Αυτό συνέβη διότι οι συνθήκες παραγωγής στον αγροτικό τομέα εκσυγχρονίστηκαν τόσο, ιδίως κατά την περίοδο 1960-1990, ώστε να υπάρχει υπερπαραγωγή, ενώ ταυτόχρονα με τα νέα μέσα παραγωγής απαιτείτο ολοένα και μικρότερη ανθρώπινη απασχόληση. Έτσι, ο αγροτικός τομέας που στις προηγούμενες δεκαετίες χαρακτηριζόταν από ιδιαίτερο δυναμισμό, άρχισε να παρουσιάζει φαινόμενα υποαπασχόλησης, λανθάνουσας ανεργίας και χαμηλών εισοδημάτων, τα οποία σε κάποιες περιοχές με δυσκολία επαρκούσαν για την επιβίωση των αγροτικών οικογενειών.

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα πολλά άτομα να εγκαταλείψουν την ύπαιθρο ή όσοι παρέμειναν να αναζητούν άλλους συμπληρωματικούς πόρους για να ενισχύσουν το οικογενειακό τους εισόδημα. Η Κοινότητα προσπάθησε να αντιμετωπίσει το πρόβλημα μέσα από την καθιέρωση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.), που έκανε την εμφάνισή της το 1968, και θεωρήθηκε από τις πλέον ολοκληρωμένες πολιτικές της Κοινότητας . Η Κ.Α.Π. Μέχρι το 1992 έπαιρνε τη μορφή "αόρατων" ενισχύσεων προς τους παραγωγούς, όχι άμεσα, αλλά μέσα από τη στήριξη των τιμών στα προϊόντα πώλησης. Ειδικότερα, κατευθυνόταν προς τρεις βασικούς τομείς:

- ^ την πολιτική των αγρών και των τιμών,
- ^ τη διαρθρωτική πολιτική,
- ^ και την πολιτική έναντι τρίτων χωρών .

Η Κοινή Συμφωνία για τους Δασμούς και το Εμπόριο (GATT) του 1992 αναφέρθηκε για πρώτη φορά στις αγροτικές περιοχές, καθιστώντας αναγκαίο και σε κοινοτικό επίπεδο το σχεδιασμό ενός πακέτου μέτρων που ξεπερνούσαν τις επιδοτήσεις παραγωγής και εξαγωγών προϊόντων. Δηλαδή οι κοινοτικές ενισχύσεις έπαιρναν πλέον τη μορφή προσωπικών, κοινωνικών ενισχύσεων.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Αλλά και η σημασία του τουρισμού αναγνωρίστηκε γενικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση . Γι' αυτό στη σύνοδο του Μάαστριχτ (Maastricht) το 1992 τα κράτη μέλη της Ε.Ε. Συμφώνησαν στο σχεδιασμό μέτρων υπέρ του τουριστικού τομέα, κάτι που αποτυπώθηκε στην "Πράσινη Βίβλο" του 1995. Ο τουρισμός θεωρήθηκε **στρατηγική προτεραιότητα οικονομικής ανάπτυξης** και μέσο για την επίτευξη μεγαλύτερης συνοχής, μέσα από την οικονομική αναζωογόνηση των αναπτυσσόμενων περιοχών, καθώς και μηχανισμός που συντηρούσε την αυτόνομη πολιτιστική ταυτότητα κάθε περιοχής.

3.2 Τεχνικές οργάνωσης και λειτουργίας ενός ολοκληρωμένου αγροτουριστικού προγράμματος

Ξεκινώντας από την έμφαση που αποδίδεται από το πρόγραμμα στο Φορέα λειτουργίας αυτού, επισημαίνεται εισαγωγικά, ότι αυτή δεν είναι τυχαία : ο κοινός φορέας, πέρα από το ότι αποτελεί δείγμα καλής συνεργασίας έχει να επιτελέσει έργο σημαντικό, τόσο κατά τη φάση της σύστασης όσο και ιδιαίτερα κατά τη φάση της λειτουργίας του προγράμματος .

Πρώτα-πρώτα, όπως κάθε επενδυτική δραστηριότητα, όπως κάθε λειτουργία, χρειάζεται οπωσδήποτε ένα νομικό υποκείμενο, στο όνομα και για λογαριασμό του οποίου θα γίνονται οι χρηματοδοτήσεις αλλά και παράλληλα που θα έχει τη συνολική ευθύνη, τουλάχιστον για τον συγκεκριμένο τόπο. Γι' αυτό, η συγκρότηση του Φορέα -που ζητάμε να έχει τη μορφή **Γραφείου Διαχείρισης του αγροτουριστικού προγράμματος** τίθεται ως προϋπόθεση για την παραπέρα πορεία του όλου έργου . Ανοίγουμε στο σημείο αυτό μία παρένθεση, για να διακρίνουμε ανάμεσα σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό φορέα .

Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες (παράδειγμα Γαλλία, Δανία κλπ.), υπάρχει εθνικός φορέας αγροτουρισμού -έστω και σε ιδιωτική βάση- που πετυχαίνει να συντονίσει τα επιμέρους προγράμματα σε εθνική πλέον κλίμακα. Ο Φορέας αυτός, είναι διαρθρωμένος σε περιφερειακά και τοπικά Γραφεία που όλα μαζί αναφέρονται -σε μια αμφίδρομη ροή πληροφόρησης- στον εθνικό φορέα . Μιλώντας πάνω σ' αυτή τη βάση, διακρίνουμε ανάμεσα στο σύστημα συγκέντρωσης των σχετικών αρμοδιοτήτων και το σύστημα διάσπασης αυτών . Ένας εθνικός φορέας, συγκεντρωμένος σε μία και μόνη υπηρεσία είτε σχήμα, εκτιμάται ότι πετυχαίνει καλύτερο συντονισμό ενέργειας ενώ πολυδιασπασμένος θεωρείται ότι πετυχαίνει κάτω από μία και μόνη έννοια να ενεργοποιεί περισσότερους του ενός κεντρικούς αναπτυξιακούς φορείς.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Ωστόσο, στην Ελλάδα, όπου το αγροτουριστικό πρόγραμμα στο σύνολό του βρίσκεται στη φάση της "νηπιακής" ακόμα ηλικίας, δεν μπορούμε ακόμα να μιλάμε για κεντρικό φορέα (με τη μια ή την άλλη μορφή). Κατ' ανάγκη έτσι περιορίζουμε την οπτική μας γωνία στην ανάγκη συγκρότησης, τουλάχιστον σε τοπικό επίπεδο, φορέα που αποτελεί και το ορατό σχήμα, σχήμα που μπορεί να πάρει -ανάλογα με τις επικρατούσες στον τόπο εφαρμογής του προγράμματος, κοινωνικές και οικονομικές τάσεις- μία από τις ακόλουθες μορφές :

α) κοινοπραξία ιδιοκτητών ενοικιαζόμενων δωματίων

β) συνεταιρισμό, με κύρια έμφαση στον γυναικείο αγροτουριστικό συνεταιρισμό, που κάλλιστα -με επέκταση του καταστατικού του μπορεί να είναι και χειροτεχνικός

γ) Μικτή Δημοσυνεταιριστική (ή κοινοτικο-συνεταιριστική) επιχείρηση του άρθρου 44 του Ν.1416, με την εισαγωγή της τοπικής αυτοδιοίκησης

δ) Εταιρεία Λαϊκής Βάσης

Το κάθε μέλος που συμμετέχει σ' ένα τέτοιο φορέα (πλην ίσως της μορφής της κοινοπραξίας, όπου υπάρχει χαλαρότερη σύνδεση των μελών μεταξύ τους), έχει απέναντι στον φορέα αυτό μια σειρά από υποχρεώσεις, κυριότερες των οποίων είναι, αφενός μεν η υποχρέωση να μην μεταβάλλει για ένα τουλάχιστον ορισμένο χρονικό διάστημα τη χρήση των δωματίων εκείνων που έχουν ενταχθεί στο πρόγραμμα, αφετέρου δε να παραχωρεί μέρος (ποσοστό %) των εσόδων από την ενοικίαση των δωματίων για την κάλυψη των βασικών αναγκών λειτουργίας του φορέα αυτού, σ' αυτόν.

Από την πλευρά του, ο φορέας, πέρα από την υποχρέωση της ανανέωσης του εξοπλισμού των δωματίων, είτε της αντικατάστασης των φθαρμένων και της τυχόν κάλυψης των ζημιών, έχει παραπέρα την υποχρέωση της κατανομής των επισκεπτών στα δωμάτια (κατά τρόπο δίκαιο και αμερόληπτο), του κλεισίματος δωματίων, της διαχείρισης, της παρέμβασης οποτεδήποτε κρίνεται αναγκαίο για τη διευθέτηση τυχόν διαφορών.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Περνώντας παραπέρα, η βασική σκέψη είναι, ο φορέας αυτός να αναδειχθεί σε "τοπικό πράκτορα" που θα έχει την ευθύνη της διαφήμισης – προβολής του τόπου και των καταλυμάτων του, της έκδοσης υλικού (σε συνεργασία με Ε.Ο.Τ.), της έκδοσης χαρτών, πληροφοριακού υλικού και ενημερωτικού και ακόμα παραπέρα, της απευθείας διαπραγμάτευσης (χωρίς δηλαδή τη μεσολάβηση ξένου πράκτορα, που κατά τις πλέον συντηρητικές εκτιμήσεις καρπούται περισσότερο από το 50% της τιμής-ενοικίου) με χώρες προέλευσης τουριστών .

Τέλος, όσον αφορά τις προδιαγραφές και τη μορφή των καταλυμάτων θα πρέπει να τονιστεί ότι αυτές είναι δοσμένες από Ε.Ο.Τ. που με απλά λόγια σημαίνει ότι κανένα κατάλυμα δεν εντάσσεται στο πρόγραμμα, αν δεν δηλώνεται, αν δεν έχει την κατάλληλη προς τούτο άδεια λειτουργίας, κάτι που ως τώρα αποτελούσε δυσφήμιση για τον τουρισμό της πατρίδας μας . Φορέας και προδιαγραφές Ε.Ο.Τ. πετυχαίνουν, αφενός μεν τη μείωση της εξάρτησης της τουριστικής πολιτικής της χώρας μας από ξένα κέντρα λήψης αποφάσεων, αφετέρου δε αποτρέπουν κάθε ξένο επίδοξο επενδυτή που ενδεχόμενα θα προχωρούσε σε αλλοίωση της μοναδικότητας και της ταυτότητας του παραδοσιακού ελληνικού χωριού . Ενδεικτικό είναι το παράδειγμα των χωριών στη Μάνη, με πανέμορφες παραδοσιακές κατοικίες να ανήκουν σε Γερμανούς που πλήρωσαν ποσά στους ιδιοκτήτες που με τη σειρά τους άφησαν τον τόπο τους και εγκαταστάθηκαν στα αστικά κέντρα.

3.3 Φορείς υλοποίησης αγροτουριστικού προγράμματος

Περνώντας τώρα στην οργάνωση του προγράμματος σε περιφερειακό επίπεδο και ιδιαίτερα σε τοπικό, τόσο η διεθνής εμπειρία και πρακτική, όσο και η ελληνική (από τα αγροτουριστικά προγράμματα που ήδη λειτουργούν με επιτυχία αυτή τη στιγμή), υποδεικνύονται εναλλακτικά τέσσερις διαφορετικές μορφές φορέα λειτουργίας στους οποίους, πρόσφατα προστέθηκε ένας πέμπτος. Συγκεκριμένα, εκείνος που σχεδιάζει αγροτουριστικά προγράμματα σε συνεργασία με τον τοπικό πληθυσμό και παίρνοντας υπόψη τις κοινωνικο-οικονομικο-πολιτικές συνθήκες της περιοχής μπορεί να προχωρήσει στη συγκρότηση φορέα εκμετάλλευσης-λειτουργίας αγροτουριστικού προγράμματος, επιλέγοντας ανάμεσα στους ακόλουθους τύπους (θεσμοθετημένους) εναλλακτικά αναφερόμενους :

A) Κοινοπραξία ιδιοκτητών ενοικιαζόμενων δωματίων

B) Συνεταιρισμός

Γ) Μικτή Δημοσυνεταιριστική Επιχείρηση (άρθρο 44 του Ν. 1416/84)

Δ) Εταιρεία Λαϊκής Βάσης

E) Κοινοτική Επιχείρηση

Αναλύοντας την κάθε μία από τις μορφές αυτές παρατηρεί κανείς ότι η κάθε επόμενη προσιδιάζει σε ένα μεγαλύτερο βαθμό ωριμότητας από την αμέσως προηγούμενη, με την έννοια ότι ο φορέας εκμετάλλευσης μπορεί να ξεκινήσει από μία απλή κοινοπραξία των ιδιοκτητών των ενοικιαζόμενων δωματίων, στη συνέχεια να μετεξελιχθεί σταδιακά σε συνεταιρισμό (με μεγαλύτερες υποχρεώσεις και δικαιώματα των μελών), σε μικτή Δημοσυνεταιριστική Επιχείρηση (με την είσοδο της Τ.Α.), σε εταιρεία Λαϊκής Βάσης.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Ειδικότερα, μπορεί κανείς να επισημάνει επιγραμματικά, για κάθε μία από τις μορφές που προαναφέρθηκαν :

Α) Κοινοπραξία ιδιοκτητών : Πρόκειται για τη μορφή εκείνη που εμφανίζεται συνήθως στο αρχικό στάδιο και που χαρακτηρίζεται από τους χαλαρούς δεσμούς ανάμεσα στα μέλη. Οι ιδιοκτήτες μοιράζονται τα κέρδη κατ' αναλογία των καταλυμάτων που έχουν εντάξει στο πρόγραμμα . Δεν δημιουργούνται συνθήκες αλληλοκάλυψης των ζημιών . Η μορφή συνεργασίας μεταξύ των μελών είναι ελεύθερη . Τα μέλη αναλαμβάνουν απλά να στηρίζουν οικονομικά κοινές υπηρεσίες διαφήμισης, πρακτόρευσης, κράτησης δωματίων, ελέγχου τιμών κλπ. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση μπορεί να συμμετέχει στην Κοινοπραξία, απλά και μόνο με αυξημένη χρηματοδότηση .

Β) Συνεταιρισμός : Πρόκειται για θεσμοθετημένη συνεργατική επιχείρηση, με υψηλότερο βαθμό ανάληψης υποχρεώσεων από τα μέλη, αλληλέγγυο της ευθύνης αυτών, από κοινού κυριότητα των περιουσιακών στοιχείων, ισοκατανομή κερδών ανά εταιρική μερίδα κλπ.

Γ) Μικτή Δημοσυνεταιριστική Επιχείρηση, όπως αυτή προβλέπεται από το άρθρο 44 του Ν.1416/84 . Στην περίπτωση αυτή έχουμε είσοδο της Τ.Α. μέσα σε συνεταιρισμό που λειτουργεί, είτε απευθείας δημιουργία Δημοσυνεταιριστικής Επιχείρησης, σύμφωνα με το νόμο .

Δ) Εταιρεία Λαϊκής Βάσης : Βασίζεται η λειτουργία της στην αρχή της κοινής ιδιοκτησίας ανάμεσα σε μεγάλο αριθμό κατοίκων του τόπου . Εδώ έχουμε ονομαστικές μετοχές-μερίδια που δίνονται σε κατοίκους του τόπου, ή έστω καταγόμενους από αυτόν . Η μορφή αυτή προσφέρεται για την ανάληψη μεγάλων επενδύσεων στον αγροτουρισμό (για παράδειγμα δημιουργία νέων καταλυμάτων, δημιουργία εστιατορίων κλπ.)

Ε) Κοινοτική Επιχείρηση : Στον φορέα αυτόν, ανεξάρτητα από τη μορφή του, ανατίθεται ο ρόλος όχι μόνο της κοινής διαχείρισης, αλλά και της πρακτόρευσης και εκμετάλλευσης των καταλυμάτων . Για παράδειγμα, ο Συνεταιρισμός Γυναικών Πέτρας-Μυτιλήνης δεν αρκείται στο ρόλο της διαχείρισης, αλλά πέρα από αυτό, διαπραγματεύεται άμεσα με Τουριστικά Γραφεία του εξωτερικού, προβαίνει σε προσδιορισμό και ελέγχους τιμών, κατανέμει τους τουρίστες, προβάλλει το πρόγραμμα στους τόπους προέλευσης τουριστών, οργανώνει νέες

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων
στρατηγικές προσέλκυσης τουριστικού ρεύματος.

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθούμε στο ρόλο της Αγροτικής Τράπεζας απέναντι στο θέμα της οργάνωσης του αγροτουριστικού προγράμματος. Η **Α.Τ.Ε.** πρωτοστάτησε στο συγκεκριμένο αυτό αναπτυξιακό πρόγραμμα, τόσο στη φάση του εντοπισμού των περιοχών αγροτουριστικής ανάπτυξης, όσο και στη φάση της εκπόνησης των προμελετών, των οριστικών μελετών και γενικότερα στην τεχνική οργανωτική υποστήριξη, αλλά και στην οικονομική, μέχρι τώρα στήριξη των σχετικών προγραμμάτων.

3.4 Προγράμματα Χρηματοδότησης Αγροτουριστικού Προγράμματος

Η σημασία του τουρισμού ως στρατηγική προτεραιότητα οικονομικής ανάπτυξης και ως μηχανισμός που συντηρεί την αυτόνομη πολιτιστική ταυτότητα κάθε χώρας, έχει αναγνωρισθεί απ' όλα τα Κράτη-Μέλη της Ε.Ε. Γι' αυτό το λόγο, η στήριξη του τουρισμού αποτελεί έναν από τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που με εισροές κοινοτικών πόρων συμβάλλει τόσο στην ανάπτυξη, όσο και στη βελτίωση αυτού του τομέα, κυρίως μέσα από την ενίσχυση έργων υποδομής.

Ειδικά στη χώρα μας, η προώθηση του αγροτουρισμού στηρίζεται θεσμικά στα προγράμματα του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης,στη δραστηριότητα των γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών, στην υλοποίηση του κανονισμού 950/97 και στην εφαρμογή της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER . Μέσω αυτών των ειδικών προγραμμάτων η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει ως στόχο να αμβλύνει τις ανισότητες στην ανάπτυξη και να δώσει τη δυνατότητα, κυρίως στις μειονεκτικές περιοχές της, να ανυψώσουν το βιοτικό τους επίπεδο και να επωφεληθούν όσο το δυνατόν καλύτερα από τη διαμόρφωση της ενιαίας αγοράς.

Εθνικός Αναπτυξιακός Νόμος 2601/98

Σκοπός του Εθνικού Αναπτυξιακού Νόμου 2601/98 είναι η ανάπτυξη των ιδιωτικών επενδύσεων στην Ελλάδα ώστε να είναι δυνατή :

- ⤴ Η συμβολή στην επίτευξη των στόχων της περιφερειακής ανάπτυξης .
- ⤴ Η αύξηση των θέσεων απασχόλησης .
- ⤴ Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων .
- ⤴ Η αναδιάρθρωση τομέων και κλάδων της παραγωγής .
- ⤴ Η αξιοποίηση επιχειρηματικών ευκαιριών στον ελληνικό και στον ευρύτερο διεθνή χώρο .
- ⤴ Η συμβολή στην προστασία του περιβάλλοντος και στην εξοικονόμηση ενέργειας .

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Για να είναι δυνατή η πραγματοποίηση των παραπάνω προγραμμάτων και επιχειρηματικών σχεδίων παρέχονται οι παρακάτω ενισχύσεις :

- ⋄ Επιχορήγηση χρηματικού ποσού από το Δημόσιο για τη μερική κάλυψη της δαπάνης του επιχειρηματικού σχεδίου .
- ⋄ Επιδότηση από το Δημόσιο των τόκων των δανείων που έχουν ληφθεί για τη υλοποίηση του σχεδίου .
- ⋄ Επιδότηση από το Δημόσιο για μερική κάλυψη των δόσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης που ελήφθη για την απόκτηση καινούργιου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού .
- ⋄ Φορολογική απαλλαγή ενός ποσοστού ή και του συνόλου της αξίας της πραγματοποιούμενης δαπάνης της επένδυσης ή της χρηματοδοτικής μίσθωσης για καινούργιο εξοπλισμό .
- ⋄ Ειδικά κίνητρα εκτός από τα παραπάνω για βιομηχανικές, μεταλλευτικές και τουριστικές επενδύσεις ύψους άνω των είκοσι πέντε (25) δισ. ευρώ.

Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει τη χορήγηση επιδότησης με σκοπό την υποστήριξη των προσπαθειών που καταβάλλονται από τις εθνικές και τοπικές περιφερειακές αρχές για την αντιμετώπιση της αναπτυξιακής τους υστέρησης . Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την καταπολέμηση ορισμένων βασικών εμποδίων και την αξιοποίηση των υπαρχόντων πλεονεκτημάτων της κάθε περιφέρειας.

Οι περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαφέρουν σημαντικά η μία από την άλλη και δεν έχουν το ίδιο επίπεδο ανάπτυξης . Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει μία ορεινή περιοχή ή παράκτια ή πεδινή ή βιομηχανική ή αστική, δεν μπορούν να συγκριθούν μεταξύ τους . Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει στόχο να μετριάσει τις ανισότητες στην ανάπτυξη μέσω ειδικών προγραμμάτων, ώστε να δώσει τη δυνατότητα στις περιφέρειες να επωφεληθούν καλύτερα από την ενιαία αγορά.

Είναι σημαντικό να βοηθηθούν να ανυψώσουν το βιοτικό τους επίπεδο οι φτωχότερες περιφέρειες, ώστε να μπορέσουν οι κάτοικοί τους να έχουν πρόσβαση στα προϊόντα των πιο αναπτυγμένων περιφερειών . Ισχύει, δηλαδή, ένα πρόγραμμα που αφορά το σύνολο της Ευρώπης, αλλά σύμφωνα με το μέγεθος των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι διάφορες περιφέρειές της, δίνεται προτεραιότητα στους παρακάτω τύπους περιφερειών :

- ⋄ Ανάπτυξη των περιφερειών στις νότιες και δυτικές περιοχές της Ένωσης .
- ⋄ Αναδιάρθρωση των περιφερειών όπου παρατηρείται το φαινόμενο της βιομηχανικής παρακμής .
- ⋄ Προστασία των ευαίσθητων ή με μειωμένο πληθυσμό αγροτικών περιοχών .

Η προσπάθεια ενίσχυσης της Ένωσης προς τις φτωχότερες περιφέρειες είναι σημαντική και παρεμβαίνει με χρηματικές επιδοτήσεις από δύο κύρια μέσα, που είναι το Ταμείο Συνοχής και τα Διαρθρωτικά Ταμεία.

Το Ταμείο Συνοχής, εξειδικεύεται βασικά στις υποδομές μεταφοράς και στην προστασία του περιβάλλοντος και βοηθά τις τέσσερις οικονομικά υποδεέστερες χώρες (Ισπανία, Ιρλανδία, Πορτογαλία, Ελλάδα) να πετύχουν οικονομική σύγκλιση με τις άλλες χώρες τις Ε.Ε.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Τα Διαρθρωτικά Ταμεία, αποτελούν τη σημαντικότερη συνεισφορά της Ένωσης στη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και δίνονται στις περιφέρειες προτεραιότητας όπως έχουν οριστεί από τα κράτη μέλη. Δραστηριότητες που χρηματοδοτούνται είναι η επαγγελματική κατάρτιση, η προστασία του περιβάλλοντος, η διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων στο αγροτικό περιβάλλον, η βελτίωση του επιπέδου των υποδομών ή ο εκσυγχρονισμός των επιχειρήσεων και η ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων που δημιουργούν θέσεις απασχόλησης.

Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER

Η κοινοτική πρωτοβουλία LEADER προωθεί την τοπική αγροτική ανάπτυξη μέσα από την ανάληψη καινοτόμων ενεργειών από τοπικούς, δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς της κάθε περιοχής, σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων που αφορούν στον αγροτικό χώρο . Με τον τρόπο αυτό, η πρωτοβουλία LEADER προωθεί την ενδογενή ανάπτυξη της κάθε κοινότητας, με βάση τις δικές της ανάγκες και δυνατότητες, κινητοποιώντας προς το σκοπό αυτό τις τοπικές δυνάμεις

Ανάμεσα στους στόχους της πρωτοβουλίας περιλαμβάνονται η συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού, η βελτίωση του αγροτικού εισοδήματος, η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας σε τοπικό επίπεδο.

Για την υλοποίησή της η πρωτοβουλία βασίζεται, σε μεγάλο βαθμό, στη δημιουργία και λειτουργία των Ομάδων Τοπικής Δράσης, οι οποίες αποτελούν το σημαντικότερο σημείο της πρωτοβουλίας LEADER και διασφαλίζουν τη συμμετοχή στο κεφάλαιο και τη συνεργασία των τοπικών φορέων . Ρόλος των ομάδων, οι οποίες στελεχώνονται με το απαραίτητο επιστημονικό προσωπικό, είναι η διαχείριση των πόρων και η γενική εποπτεία της εφαρμογής του προγράμματος σε τοπικό επίπεδο. Ανάμεσα στις χρηματοδοτούμενες δράσεις περιλαμβάνονται ενέργειες προσδιορισμού αναγκών, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κοινού για θέματα τοπικής ανάπτυξης της περιοχής, η παροχή τεχνικής βοήθειας, δράσης για επαγγελματική κατάρτιση, μικρές επιχειρήσεις, ανάδειξη και βελτίωση του περιβάλλοντος, δράσεις διακρατικής συνεργασίας μέσα από το δίκτυο LEADER, και φυσικά δραστηριότητες ανάπτυξης του αγροτουρισμού.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Βασικές προϋποθέσεις ως προς την επιλογή των δράσεων που χρηματοδοτούνται είναι η καινοτομία του σχετικού σχεδίου για τα τοπικά δεδομένα, το "νέο" της δραστηριότητας και η δημιουργία προοπτικής για δυναμική ανάπτυξη και πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα . Τέτοια δράση μπορεί γαι παράδειγμα να είναι :

α) μία τοπική πρωτοβουλία, δημόσια, ημικρατική ή συλλογικού χαρακτήρα, με αντικείμενο τη δημιουργία τουριστικών υποδομών, εξοπλισμών για ψυχαγωγία, κ.ά, με στόχο τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας σε οικονομικό επίπεδο, ή

β) η δημιουργία δικτύων επιχειρήσεων με τη συνεργασία των τοπικών παραγωγών για την καλύτερη οργάνωση ενός τομέα παραγωγής, τη δημιουργία δικτύων εμπορίας, κ.ά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Εφαρμογή του μοντέλου Αγροτουριστικής Ανάπτυξης στο νομό Ιωαννίνων

4.1 Αξιολόγηση των υφιστάμενων Τουριστικών Πόρων

Βασικό χαρακτηριστικό του Ν.Ιωαννίνων είναι η απομόνωσή του λόγω της θέσης του στο χώρο, των γεωγραφικών του χαρακτηριστικών και της υφιστάμενης μεταφορικής του υποδομής σε σχέση με τον ευρύτερο περιφερειακό και εθνικό χώρο. Το οδικό δίκτυο με τις σημερινές του δυνατότητες αποτελεί κύριο ανασταλτικό παράγοντα για την ανάπτυξη των μεταφορών στο Νομό, αν και η κατάσταση έχει βελτιωθεί αρκετά μετά την ολοκλήρωση της Εγνατίας Οδού.

Ο Ν.Ιωαννίνων έχει να παρουσιάσει μεγάλη ποικιλία αξιόλογων φυσικών οικοσυστημάτων και πολιτιστικών μνημείων. Η κατάσταση των περιβαλλοντικών περιοχών κρίνεται γενικά αρκετά καλή, αν και δέχονται απειλές υποβάθμισής τους από την αυθαίρετη τουριστική ανάπτυξη και δόμηση σε τοπική κλίμακα. Οι ορεινοί όγκοι βρίσκονται γενικά σε καλή κατάσταση φυσικότητας, ενώ παρατηρείται ισόρροπη διασπορά των τουριστικών πόρων του Νομού με μεγάλες δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης και αξιοποίησης.

Η αξιοποίηση των πόρων και η κατάταξη των ενοτήτων και υποενοτήτων στηρίζεται σε τρία κριτήρια:

- α) τον αριθμό των πόρων που διαθέτουν,
- β) την ποικιλία των πόρων που συμβάλλουν στη ανάπτυξη διαφορετικών μορφών εναλλακτικού τουρισμού και
- γ) την σημαντικότητα και εμβέλεια των πόρων, δηλαδή αν είναι σημαντικοί σε τοπικό, εθνικό ή διεθνές επίπεδο.

4.2 Αξιολόγηση της υφιστάμενης Τουριστικής προσφοράς και της σύνθεσης του τουριστικού προϊόντος του Ν.Ιωαννίνων

Ο Ν.Ιωαννίνων διαθέτει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα από πλευράς πρωτογενούς τουριστικής προσφοράς τα οποία μέχρι σήμερα μένουν σχεδόν αναξιοποίητα. Έτσι, ο εισερχόμενος τουρισμός στο Νομό είναι κυρίως εσωτερικός, τα υπάρχοντα τουριστικά καταλύματα ανήκουν στις χαμηλότερες κατηγορίες, ενώ η μέση διάρκεια παραμονής είναι ιδιαίτερα περιορισμένη με 5 ημέρες έναντι 8 που είναι για το σύνολο της χώρας.

Το κύριο χαρακτηριστικό είναι το μικρό μέγεθος των μονάδων. Η κύρια ξενοδοχειακή υποδομή του Νομού αφορά καταλύματα Β, Γ, Δ και Ε κατηγορίας.

Ως προς τον τύπο των ξενοδοχειακών καταλυμάτων, παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό παρουσιάζεται στην κατηγορία, ξενοδοχεία κλασσικού τύπου (76%), και ακολουθούν ισόποσα τα παραδοσιακά καταλύματα, τα επιπλωμένα διαμερίσματα και τα bungalows (8%) .

Το μεγαλύτερο ποσοστό στον τρόπο διάθεσης των δωματίων και καταλυμάτων, σημειώνεται στην παραδοσιακή μέθοδο μέσω της άμεσης διάθεσής τους (49%), ακολουθεί η συνεργασία με πρακτορεία (33%) και τέλος η συνεργασία με οργανωτές ταξιδίων σημειώνει ένα ποσοστό μόλις 18%.

Όπως προκύπτει από στατιστικά του ΕΟΤ, οι διανυκτερεύσεις αλλοδαπών τουριστών στο Νομό είναι μόνο 45%, έναντι 76% στο σύνολο της χώρας. Παράλληλα, η μέση ετήσια πληρότητα στα ξενοδοχειακά καταλύματα του Νομού υπολείπεται κατά 20 ποσοστιαίες μονάδες του εθνικού συνόλου (63,46%).

Την ειδική τουριστική υποδομή χαρακτηρίζει μεγάλη διασπορά και ποικιλία, και ανταποκρίνεται στη ζήτηση για σύγχρονες δραστηριότητες ενεργού τουρισμού. Οι υποδομές, αν και μικρού μεγέθους είναι καλά οργανωμένες.

Δυνατότητες πεζοπορίας υπάρχουν παντού. Ειδικότερα υπάρχουν διεθνή και εθνικά δίκτυα μονοπατιών με λεπτομερή πληροφοριακά έντυπα και σήμανση. Οργανωμένες δραστηριότητες και υποδομές τουρισμού υψηλής ποιότητας υπάρχουν στους Εθνικούς Δρυμούς Βίκου – Αώου.

4.3 Εκτίμηση της ικανότητας του Νομού ως προς την βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

α) Μέτσοβο – Ζαγοροχώρια

Οι δύο αυτές περιοχές προσφέρονται για επιλεκτικό τουρισμό ειδικών ενδιαφερόντων.

Η τουριστική χωρητικότητα και των δύο περιοχών κρίνεται ότι έχει σχεδόν καλυφθεί. Οι παρεμβάσεις που θα γίνουν θα πρέπει να επικεντρωθούν στη συμπλήρωση και τον εμπλουτισμό της προσφοράς και στην διατήρηση της ποιότητας των πόρων και της τουριστικής προσφοράς.

Το πρόβλημα εντοπίζεται τόσο στον αριθμό των κλινών κυρίων και βοηθητικών καταλυμάτων όσο και στον αριθμό των επισκεπτών που διακινούνται στην περιοχή οδικώς (ΙΧ, τουριστικά λεωφορεία).

Τα μέτρα ρύθμισης και ελέγχου επομένως θα πρέπει να καλύπτουν και τους δύο αυτούς τομείς (τουρίστες και ημερήσιοι επισκέπτες) και την αντίστοιχη υποδομή και ανωδομή (καταλύματα, εγκαταστάσεις εστίασης και αναψυχής, καταστήματα, χώροι στάθμευσης αυτοκινήτων).

Ο κορεσμός στο Δυτικό Ζαγόρι (Πάπιγκο, Αρίστη) και η επισήμανση προβλημάτων συμφόρησης από μεγάλους αριθμούς χρηστών στο Κεντρικό Ζαγόρι (Μονοδένδρι, Τσεπέλοβο), κάνει επιτακτική την ανάγκη χωρικής εκτόνωσης τουριστικών δραστηριοτήτων προς το Ανατολικό Ζαγόρι.

β) Αστική Ενότητα Ιωαννίνων

Οι πιέσεις, η ένταση, η διείσδυση και η πυκνότητα του τουρισμού μέσα στην πόλη είναι μεγάλες. Παρόλο που ακόμη δεν παρουσιάζονται οριακά φαινόμενα. Θα ήταν σκόπιμη μια προσπάθεια εκτόνωσης της άμεσης πίεσης του τουρισμού από την πόλη προς την ευρύτερη περιοχή. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την χωροθέτηση νέων εγκαταστάσεων τουριστικής ανωδομής και υποδομής ειδικών μορφών τουρισμού, καθώς και άλλων ελκυστικών για τον τουρισμό συμπληρωματικών δραστηριοτήτων και λειτουργιών έξω από την πόλη, στην ευρύτερη περιοχή της, που αποτελεί την τουριστική ενότητα Ιωαννίνων.

4.4 Ανάλυση των ευρύτερων περιπτώσεων του τουρισμού στην οικονομία, την τοπική κοινωνία, τον πολιτισμό και το φυσικό περιβάλλον της περιφέρειας

Ο τομέας που κατά κύριο λόγο ωφελείται από την τουριστική ανάπτυξη είναι αναμφισβήτητα η απασχόληση, ένας τομέας ιδιαίτερα προβληματικός και ευαίσθητος στην Περιφέρεια Ηπείρου, όπου η ανεργία και η υποαπασχόληση παρουσιάζουν αυξητικές τάσεις. Οι θέσεις εργασίας που δημιουργούνται στον κλάδο είναι πολλών ειδών και τύπων: άμεση απασχόληση στις κάθε είδους τουριστικές επιχειρήσεις του κλάδου, συμπληρωματική απασχόληση με διάφορες μορφές (άτυπη, περιστασιακή κλπ.) στις τουριστικές επιχειρήσεις και έμμεση απασχόληση σε επιχειρήσεις που η λειτουργία τους εξαρτάται άμεσα ή έμμεσα από τον τουρισμό (εμπόριο, οικοδομή, βιομηχανίες τροφίμων και ποτών, κ.α.).

Στις ορεινές περιοχές του νομού, όπου αναπτύσσεται ο αγροτουρισμός, κοινό χαρακτηριστικό της απασχόλησης είναι η εποχικότητα, που αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα για τους εργαζόμενους στον κλάδο.

Ο τουρισμός, μετατρέπεται σταδιακά σε κυρίαρχο κλάδο της τοπικής οικονομίας. Αυτό όμως μπορεί να αποδειχθεί πολύ σημαντικό πρόβλημα σε εκείνες τις τουριστικές περιοχές που έχουν μεγάλο βαθμό εξάρτησης από αλλοδαπούς τουρίστες, γιατί ο τουρισμός επηρεάζεται από πολιτικές και οικονομικές συγκυρίες (π.χ. πολιτικές αναταραχές, ανεργία κ.α.). Λόγω όμως του χαρακτήρα του νομού, μπορούν να υιοθετηθούν εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως π.χ. ο αγροτουρισμός, που θα μπορεί να συνδυάζει δράσεις τόσο του πρωτογενούς τομέα, όσο και του τουρισμού.

Αναμφίβολα ο νομός ωφελείται βραχυπρόθεσμα από την τουριστική ανάπτυξη, ενώ οι γενικότερες θετικές επιπτώσεις στην τοπική οικονομία αυξάνουν τα εισοδήματα των κατοίκων του νομού, αλλά και την προερχόμενη από τον τουρισμό φορολογία.

Απόρροια της προσέλκυσης μεγαλύτερου αριθμού τουριστών είναι η συνεχής αύξηση του επιπέδου τιμών και η εμφάνιση φαινομένων κερδοσκοπίας και αλλοτρίωσης. Τα φαινόμενα αυτά ασφαλώς έχουν παρουσιαστεί στις ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές της Ελλάδας.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Από την άλλη μεριά η τουριστική ανάπτυξη θα ενισχύσει τη δυνατότητα των γυναικών του Νομού να βελτιώσουν την κοινωνική τους θέση και πολλές φορές να σημειώσουν μια εντυπωσιακή ανοδική κινητικότητα στα επαγγέλματα του τουρισμού.

Παράλληλη πορεία για την διεκδίκηση μιας καλύτερης κοινωνικής θέσης με τις γυναίκες, θα έχουν και οι νέοι του Νομού Ιωαννίνων, οι οποίοι πλήττονται ιδιαίτερα από την ανεργία.

Οι επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον, εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το είδος του τουρισμού, τη συμπεριφορά των τουριστών και την ποιότητα των τουριστικών υπηρεσιών. Είναι φανερό επομένως ότι η τουριστική ανάπτυξη, χωρίς τον κατάλληλο σχεδιασμό σύμφωνα με τις αρχές της σταθερής αειφόρου ανάπτυξης, θα επιφέρει σημαντικές επιπτώσεις και θα ασκήσει πιέσεις στο περιβάλλον με αρνητικά αποτελέσματα.

4.5 Ανάλυση των πλεονεκτημάτων και των αδυναμιών της σημερινής τουριστικής ανάπτυξης

Τα συστατικά στοιχεία που σηματοδοτούν την διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος βασίζονται κυρίως στα περιβαλλοντικά, τα πολιτιστικά και κοινωνικοοικονομικά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που αποτελούν την ταυτότητα της κάθε χωρικής ενότητας και στο σύνολό τους την ολοκληρωμένη εικόνα του Νομού.

Η τουριστική ελκυστικότητα του Νομού Ιωαννίνων βασίζεται στην επιμέρους έλξη των τουριστικών της πόρων, είτε σε μεμονωμένη θεώρηση (παραδοσιακός οικισμός), (φυσικό περιβάλλον), είτε σε θεώρηση συνόλων (σύμπλεγμα παραδοσιακών οικισμών σε υψηλής ποιότητας περιβάλλον).

Η θεώρηση κατά σύνολα (χωρικές ενότητες, πολιτισμικές, ιστορικές, περιβαλλοντικές κ.λ.π.) έχει το πλεονέκτημα να αντιμετωπίζει με συνθετικό τρόπο ομάδες πόρων που έχουν τη δυνατότητα να λειτουργήσουν συμπληρωματικά και να αποτελέσουν πόλους έλξης.

Η αναζήτηση και δικτύωση ομάδων πόρων – πόλων συντελεί στην ανάδειξη της τοπικότητας, της ιδιαίτερης ταυτότητας των περιοχών και αποτελεί βάση για την συγκρότηση του τοπικού τουριστικού προϊόντος και της εικόνας του.

4.6 Εξέταση των απειλών και εντοπισμός προβληματικών ζωνών και τομέων

Μια άλλη κατηγορία προβλημάτων αφορά τις αρνητικές επιπτώσεις στους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους από την τουριστική ανάπτυξη. Οι φυσικοί (λίμνες, ποτάμια, δάση) και πολιτιστικοί (παραδοσιακοί οικισμοί, αρχαιολογικοί χώροι) πόροι, κινδυνεύουν άμεσα από αρνητικές συνέπειες της ανάπτυξης όπως η ρύπανση, η αλλοίωση, η υπερσυγκέντρωση επισκεπτών και οι μη συμβατές δραστηριότητες. Αντίστοιχοι κίνδυνοι απειλούν τον υδροφόρο ορίζοντα και την γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας.

Τέλος, βασική απειλή για την τουριστική ανάπτυξη στο Νομό Ιωαννίνων αποτελεί η ανεξέλεγκτη διάθεση των απορριμμάτων με αποτέλεσμα να προκαλούνται σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον.

4.7 Διερεύνηση της δυνητικής ζήτησης, τόσο στις ξένες αγορές όσο και στο εσωτερικό

Η αύξηση της δυνητικής ζήτησης στο Νομό Ιωαννίνων θα πρέπει να ειπωθεί στα ακόλουθα συμπληρωματικά σενάρια:

- 1.** Αύξηση του παραθεριστικού (εξωαστικού) τουρισμού, μέσω της προσέλκυσης οργανωμένων διακοπών κυρίως τουριστών από την Βρετανία, την Γερμανία και τη Γαλλία αλλά και από τις ολοένα και πιο δυναμικές αγορές της Ρωσίας, της Κίνας, της Τουρκίας και άλλων χωρών. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, δεν αρκεί απλά η ποσοτική αύξηση της τουριστικής προσφοράς με παράλληλη αναβάθμιση υποδομών και υπηρεσιών, αλλά απαιτείται η ταυτόχρονη στρατηγική συμμαχία με ικανό αριθμό Tour Operator, οι οποίοι θα μεταφέρουν ένα ρεύμα επισκεπτών, μέσω των οργανωμένων πτήσεων τους προς τους αερολιμένες της περιοχής.
- 2.** Ο στόχος αυτός αποκτά και μια άλλη διάσταση, μέσω της προσέλκυσης εισερχόμενου τουρισμού (οργανωμένου και μη) από την Ιταλία.
- 3.** Ο στόχος του θερινού τύπου διακοπών, συμπληρώνεται από την ανάπτυξη μοντέλου χειμερινού – αστικού τουρισμού, που αφορά σε αποκλειστικό βαθμό την ανάπτυξη εσωτερικού τουρισμού.
- 4.** Τέλος, ο στόχος του τουρισμού οργανωμένων διακοπών θα μπορούσε να συμπληρωθεί από ειδικές μορφές τουρισμού (όπως ο αγροτουρισμός), προκειμένου να ενισχυθεί η βάση της ζήτησης, με προσέλκυση νέου προφίλ επισκεπτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Προτάσεις για τη Στρατηγική Τουριστικής Ανάπτυξης

5.1 Καθορισμός στρατηγικής για την προώθηση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης του Ν.Ιωαννίνων

Οι κύριοι στόχοι θα πρέπει να είναι:

- Άμβλυνση ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων
- Συμπλήρωση – βελτίωση μεταφορικής και αστικής υποδομής
- Ποιοτική αναβάθμιση της τουριστικής προσφοράς και των υπηρεσιών
- Διαφοροποίηση και εμπλουτισμός του τουριστικού προϊόντος
- Άμβλυνση εποχικότητας
- Ενίσχυση και εξειδίκευση της τουριστικής προβολής του Νομού
- Προστασία, αναβάθμιση και ανάδειξη των φυσικών και πολιτιστικών πόρων
- Αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού, της έρευνας και της τεχνολογίας

Προτεραιότητες στόχων και δράσεων:

- α) Αναπτυξιακή αξιοποίηση των μεγάλων έργων μεταφορών που καθιστούν τον Νομό ως ένα είδος Δυτικής Πύλης για τη Βόρεια Ελλάδα.
- β) Ενεργοποίηση της πόλης των Ιωαννίνων και των υπολοίπων αστικών συγκροτημάτων ως Περιφερειακών – Διακρατικών Κέντρων Ανάπτυξης.
- γ) Ανάδειξη και αξιοποίηση του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος της υπαίθρου.
- δ) Ενθάρρυνση της δημιουργίας, εισαγωγής και αξιοποίησης Καινοτομικών Δράσεων.
- ε) Εναρμόνιση των παρεμβάσεων στην Κοινοτική Νομοθεσία αναφορικά με το περιβάλλον.
- στ) Εξασφάλιση κατάλληλα εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού.

5.2 Πρόταση για τους άξονες και τις μορφές κινητοποίησης των φορέων του ιδιωτικού τομέα και των αναγκαίων κοινών δράσεων των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων

Οι άξονες δράσεις των φορέων του ιδιωτικού τομέα εξειδικεύονται ανάλογα με την κατηγορία στην οποία ανήκουν οι ιδιωτικοί φορείς. Έτσι, οι μεμονωμένες επιχειρήσεις ή οι κοινοπραξίες επιχειρήσεων μπορούν να δραστηριοποιηθούν στον τομέα των επενδύσεων, είτε σε νέες τουριστικές εκμεταλλεύσεις, είτε στον εκσυγχρονισμό υφισταμένων εκμεταλλεύσεων. Μπορούν επίσης να δραστηριοποιηθούν στους τομείς της οργάνωσης ταξιδιών, των μεταφορών, της πρακτόρευσης, της εμπορίας τουριστικών ειδών κλπ.

Οι επαγγελματικοί και συλλογικοί φορείς (ενώσεις, σύνδεσμοι, επιμελητήρια κλπ.) μπορούν να δραστηριοποιηθούν κυρίως στον τομέα της τουριστικής προβολής του Νομού, είτε αυτόνομα, είτε συνεργαζόμενοι με αρμόδιους δημόσιους φορείς.

Τέλος, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις μπορούν να δραστηριοποιηθούν στον τομέα της τουριστικής προβολής, στον τομέα της επαγγελματικής κατάρτισης και επιμόρφωσης και στον τομέα των πολιτιστικών – τουριστικών δραστηριοτήτων.

Ωστόσο, για να επιτευχθεί μια άξια λόγου, ευρεία, και διαρκής κινητοποίηση των ιδιωτικών φορέων σε οποιονδήποτε από τους παραπάνω άξονες δράσης, είναι απαραίτητη η υποστήριξη εκ μέρους του ευρύτερου δημόσιου τομέα, μέσω των κοινοτικών προγραμμάτων, ή και η ανάληψη κατάλληλων πρωτοβουλιών, με στόχο τη δημιουργία κατάλληλου επιχειρηματικού κλίματος και την ενθάρρυνση αντίστοιχων πρωτοβουλιών από τον ιδιωτικό τομέα.

5.3 Στρατηγική Μάρκετινγκ και Επικοινωνιακή

Στρατηγική

Λόγω της δυναμικής του τουριστικού προϊόντος, η προβολή του αναδεικνύεται σε εργαλείο – κλειδί του τουριστικού μάρκετινγκ. Ο ρόλος της προβολής στον τουρισμό είναι αναλογικά ίδιος με την προώθηση των πωλήσεων. Για το σκοπό αυτό επιδιώκεται ο θετικός επηρεασμός του καταναλωτικού κοινού κατά τρεις τρόπους:

- Επιβεβαίωση και ενίσχυση των θετικών εντυπώσεων των δυνητικών επισκεπτών για το τουριστικό προϊόν του Ν.Ιωαννίνων
- Δημιουργία νέων τύπων συμπεριφοράς των επισκεπτών ως προς το τουριστικό προϊόν του Νομού, και
- Αλλαγή μιας πιθανής αρνητικής εικόνας του τουριστικού προϊόντος σε ορισμένες ομάδες επισκεπτών στην περιοχή.

Η ομάδα στόχου μπορεί να αποτελείται από πιθανούς, μελλοντικούς αγοραστές – χρήστες του τουριστικού προϊόντος, άτομα που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την κοινή γνώμη για το τουριστικό προϊόν. Την ομάδα στόχου για την υιοθετούμενη πολιτική τουριστικής προβολής του Νομού Ιωαννίνων αποτελούν οι:

- α) επιχειρήσεις και επιχειρηματίες
- β) τουριστικά γραφεία και πράκτορες
- γ) τουρίστες (εσωτερικού και εξωτερικού)
- δ) κάτοικοι του Νομού.

5.4 Εργαλεία – Μέσα Τουριστικής Προβολής

Οι κατηγορίες ενεργειών τουριστικής προβολής (εσωτερικού, εξωτερικού) του Νομού Ιωαννίνων που πρέπει να πραγματοποιηθούν μπορούν να ομαδοποιηθούν σε δύο γενικές κατηγορίες:

Άμεση προβολή, δηλαδή

- Στρατηγική διαφήμισης στις τουριστικές αγορές
- Δημιουργία τουριστικού προφίλ τουριστικού προορισμού
- Δημιουργία διαφημιστικής καμπάνιας για εσωτερικό, εξωτερικό

Έμμεση προβολή, δηλαδή

- Στρατηγική Δημόσιων Σχέσεων
- Χειρισμός Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης εσωτερικού, εξωτερικού.

5.5 Επιλογή και ανάλυση μέσων τουριστικής προβολής του Νομού Ιωαννίνων

Η τουριστική προβολή γίνεται μέσω σημαντικού αριθμού μέσων επικοινωνίας. Τα κυριότερα από τα χρησιμοποιούμενα μέσα προβολής είναι:

- α) η διαφήμιση,
- β) οι δημόσιες σχέσεις,
- γ) διάφορες προωθητικές ενέργειες,
- δ) η δημόσια πληροφόρηση,
- ε) η έρευνα αγοράς, καθώς και άλλες ενέργειες.

Για την υλοποίηση των παραπάνω ενεργειών προτείνονται τρία σενάρια / προτάσεις τουριστικής προβολής: Το πρώτο αφορά στη ανταγωνιστική προσέγγιση. Το δεύτερο αφορά στη διατήρηση της υπάρχουσας δυναμικής, και το τρίτο, το μακροχρόνιο σενάριο, στο συνδυασμό διατήρησης της υπάρχουσας δυναμικής και εισόδου σε νέες αγορές.

5.6 Φορείς που θα συμβάλλουν στην υλοποίηση των προτάσεων

- Υπουργείο Τουρισμού
- Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ)
- Περιφέρεια Ηπείρου (Δ/νση Τουρισμού)
- Πανελλήνια Ομοσπονδία Ξενοδόχων (ΠΟΞ)
- Πανελλήνια Ένωση Τουριστικών Πρακτόρων
- Τοπικές Ενώσεις Ξενοδόχων
- Τοπικές Ενώσεις Τουριστικών Πρακτόρων
- Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
- Αεροπορικές Εταιρείες
- Ναυτιλιακές Εταιρείες
- Επιχειρήσεις όλων των κλάδων
- Επιμελητήρια

5.7 Βασικές προϋποθέσεις επιτυχίας

- Βασική προϋπόθεση μιας επιτυχημένης στρατηγικής μάρκετινγκ είναι τόσο η έγκαιρη επιλογή της έναρξης της οποιασδήποτε διαφημιστικής καμπάνιας όσο και το περιεχόμενο των μηνυμάτων της.
- Οι στρατηγικές μάρκετινγκ πρέπει να είναι ιδιαίτερα επιθετικές προς το εξωτερικό.
- Ζωτικής σημασίας στη επίτευξη αποτελεσματικότητας είναι η επιστράτευση σύγχρονων τεχνολογιών, και ιδιαίτερα του διαδικτύου.
- Στήριξη φορέων εμπλεκόμενων στην προώθηση του τουριστικού προϊόντος με την παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης αναφορικά με την οργάνωσή τους.
- Να προωθηθεί ο τόπος σαν ένας σύγχρονος και καλά οργανωμένος προορισμός.
- Σημαντικό είναι να εμπλουτιστεί η τουριστική εικόνα του Νομού που προωθείται μέχρι σήμερα στις αγορές – στόχους, με τις ελκυστικές εικόνες των εναλλακτικών προορισμών και δραστηριοτήτων που προσφέρονται στην Ηπειρο.
- Θα πρέπει όλοι οι εμπλεκόμενοι στην τουριστική προβολή να συμφωνήσουν σε ένα πλαίσιο – προγραμματική σύμβαση.
- Ο ρόλος όλων των εμπλεκόμενων θα είναι επικουρικός. Αυτό σημαίνει ότι όλοι, κατά το μέτρο του δυνατού, θα βοηθήσουν τον αποκλειστικά αρμόδιο φορέα – οργανισμό τουριστικής προβολής, που θα αναλάβει τον σχεδιασμό και την εφαρμογή του προγράμματος.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

- Θα πρέπει να υπάρξει μια αξιολόγηση των προηγούμενων δράσεων σχετικών με την τουριστική προβολή, έτσι ώστε ορισμένα από τα θετικά στοιχεία που είχαν να συνεχισθούν και στις παρούσες δράσεις.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στον Αγροτουρισμό είναι σαφές πως αναζητάμε την αυθεντικότητα και την μοναδικότητα σε κάθε μορφή και έκφραση. Η Ελλάδα διαθέτει μία σημαντική και αξιόλογη ποικιλομορφία στα ιδιαίτερα τοπικά χαρακτηριστικά που την κάνουν μια χώρα μοναδική. Βασιζόμενη σε αυτό μπορεί να αναδείξει αυτή την πολυμορφία χωρίς λόγο να υιοθετεί αντιγραφές και να ομογενοποιεί το προϊόν του Αγροτουρισμού. Στην Ελλάδα υπάρχει ένα ανεκμετάλλετο δυναμικό που μπορεί να δημιουργήσει ένα εξειδικευμένο μοντέλο Αγροτουρισμού για κάθε περιοχή. Δεν υπάρχει λοιπόν, κανένας λόγος να μιμείται αντίστοιχα μοντέλα, αλλά ούτε και να εφαρμόζει ένα συγκεκριμένο μοντέλο Αγροτουρισμού σε μια ενιαία κλίμακα. Είτε πρόκειται για καταλύματα, είτε για επιχειρήσεις ή για όποιες δραστηριότητες Αγροτουρισμού, η διαφορά έγκειται στο να ανακαλύψουμε τα μοναδικά, πρωτότυπα στοιχεία της κάθε περιοχής, τους πόρους που κανείς ακόμα δεν έχει αναδείξει ή δεν έχει σκεφθεί να αξιοποιήσει. Όσο πιο πρωτότυπα, τόσο καλύτερα αναδεικνύουμε τον Αγροτουρισμό στην ιδιαίτερη και ποιοτική μορφή του. Η φαντασία και η έρευνα παίζουν μεγάλη σημασία σ' αυτή την προσπάθεια. Η αναβίωση των παραδόσεων του τόπου, τα ξεχασμένα έθιμα ή τα μουσικά ακούσματα, οι αρχιτεκτονικές τάσεις, οι παλιές τέχνες, η συμβολή των ηλικιωμένων να θυμηθούν παλιές συνήθειες, ιστορίες, μονοπάτια, συνταγές . Τα πάντα στον Αγροτουρισμό έχουν σημασία και μόνο οι ντόπιοι μπορούν να τα εντοπίσουν και να τα αναδείξουν. Η χώρα έχει το μοναδικό προνόμιο να διαθέτει ανεξάντλητους πόρους που διαφέρουν από περιοχή σε περιοχή, σπάνια φυσική ομορφιά, ιστορία, παράδοση, γαστρονομία, αρχιτεκτονική, παραδοσιακές τέχνες, μουσική παράδοση, πολιτισμό, θρησκευτικά μνημεία, χωριά, παραδοσιακούς οικισμούς, βιότοπους, υγροβιότοπους, γλωρίδα και πανίδα, θρύλους, παραδόσεις, τοπικές γιορτές, πανηγύρια, θάλασσες, δάση, βουνά, μονοπάτια, φαράγγια, όλα σχηματίζουν ένα σπάνιο μωσαϊκό, ένα πολύχρωμο καλειδοσκόπιο παραστάσεων, εικόνων και εμπειριών, δημιουργώντας ένα τόπο ευλογημένο.

Αγροτουρισμός – Προοπτικές Ανάπτυξης στο Νομό Ιωαννίνων

Το πλεονέκτημα είναι πως η Ελλάδα απ' άκρη σ' άκρη διαφέρει . Είναι μία χώρα με μοναδικότητα και ανομοιογένεια κι αυτό στον αγροτουρισμό δίνει το πλεονέκτημα αναδείξεως αυτής της μοναδικότητας . Μέσα από την ανάδειξη ενός τοπικού μοντέλου Αγροτουρισμού, που θα προκύψει από μια εξειδικευμένη μελέτη και καταγραφή, καλλιεργούμε το μύθο του χωριού που τόσο έχουμε ανάγκη, την επιστροφή στις ρίζες και την πολιτιστική κληρονομιά μας, την επαφή με το σημείο αναφοράς μας. Μπορούμε να βασίσουμε τον Αγροτουρισμό πάνω στα πετυχημένα μοντέλα άλλων χωρών, όμως σίγουρα τα τοπικά χαρακτηριστικά μπορούν να διαμορφώσουν τον Αγροτουρισμό προσαρμοσμένο πάνω στις δικές μας ανάγκες, τις ιδιαιτερότητες και τα πλεονεκτήματα του κάθε τόπου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγροτουρισμός σταθμός στο δρόμο για την τοπική ανάπτυξη, Εκδόσεις Δωρικός, Λεωνίδας Α. Παπακωνσταντινίδης (1993).
- Εκδρομές 4 Εποχές, Οδηγός για την απόδραση στην Ελληνική φύση Τεύχος 3 χειμώνας άνοιξη 2006-2007, Εκδόσεις EXPLORER .
- Επιχειρήστε Αγροτουριστικά, Εκδόσεις Κέρκυρα, Στέλλα Ασκέλλη (2005).

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- Αγροτουριστική Α.Ε.,
http://www.agrotour.gr/agro/site/AgroTour/Home/t_section
- Αγροτουριστικό Επιχειρείν,
http://www.ruralinvest.gr/agro/site/AgroInvest/Home/t_section
- <http://www.agronews.gr/>
- Η Ελληνική πύλη για τον τουρισμό υπαίθρου,
http://www.agrotravel.gr/agro/site/Home/t_section
- Ημερήσια ηλεκτρονική εφημερίδα για την τουριστική αγορά,
<http://www.traveldailynews.gr/>
- Ο οδηγός του Αγροτουρισμού, <http://www.in.gr/agro/>
- Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης,
<http://www.minagric.gr/greek/index.shtml>